

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Łódź, dnia 3 kwietnia 2012 r.

Poz. 1118

UCHWAŁA NR XX/97/12 RADY MIEJSKIEJ W ŻYCHLINIE

z dnia 20 lutego 2012 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Żychlin na lata 2012-2015

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j.: Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337, z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180, poz. 1111, Nr 223, poz. 1458, z 2009 r. Nr 52, poz. 420 i Nr 157, poz. 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 142 i poz. 146, Nr 40, poz. 230 i Nr 106, poz. 675, z 2011 r. Nr 21, poz. 113, Nr 117, poz. 679, Nr 134, poz. 777, Nr 149, poz. 887 i Nr 217, poz. 1281) oraz art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959 i Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362 i Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206 i Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474 i Nr 130, poz. 871) po uzyskaniu opinii Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Rada Miejska w Żychlinie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjąć Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Żychlin na lata 2012-2015, w brzmieniu stanowiącym załącznik Nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gminy Żychlin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Łódzkiego.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Żychlinie:
Elżbieta Tarnowska

Załącznik nr 1
do uchwały nr XX/97/12
Rady Miejskiej w Żychlinie
z dnia 20 lutego 2012 r.

2011 r.

SPIS TREŚCI:

Rozdział 1. Część wstępna (zawierająca opis przedmiotu opracowania, uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście europejskim i krajowym).

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Żychlin.

1.2. Podstawa prawna opracowania, zadania samorządu gminnego w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

1.3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków w Polsce.

Rozdział 2. Uwarunkowania zewnętrzne (zawierające wnioski z analizy dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego, opracowanych na poziomie krajowym, wojewódzkim oraz gminnym).

2.1. Uwarunkowania ochrony dziedzictwa narodowego wynikające z dokumentów krajowych.

2.2. Uwarunkowania wynikające z dokumentów wojewódzkich.

2.3. Uwarunkowania wynikające z dokumentów gminnych.

Rozdział 3. Uwarunkowania wewnętrzne - Charakterystyka środowiska kulturowego gminy (zarys historii gminy, krajobrazy kulturowe, zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne, elementy dziedzictwa niematerialnego).

3.1. Zarys historii gminy Żychlin.

3.2. Krajobrazy kulturowe.

3.3. Założenia przestrzenne.

3.4. Obiekty zabytkowe.

3.5. Zabytki ruchome.

3.6. Zabytki archeologiczne.

3.7. Zabytkowe cmentarze.

3.8. Ocena wartości zabytkowej obiektów w kontekście ich ujęcia w gminnej ewidencji zabytków.

Rozdział 4. Diagnoza stanu zasobów kulturowych gminy (ocena stanu zachowania zabytków, waloryzacja zasobów oraz zagrożenia przestrzeni kulturowej, analiza SWOT).

4.1. Elementy przestrzenne identyfikujące tożsamość historyczną Żychlin.

4.2. Waloryzacja obiektów zabytkowych.

4.3. Zagrożenia przestrzeni kulturowej.

Rozdział 5. Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Żychlin.

5.1. Bilans strategiczny dziedzictwa kulturowego.

5.2. Założenia programu opieki nad zabytkami.

5.3. Strategiczne obszary ochrony dziedzictwa kulturowego.

Rozdział 6. Część strategiczna - cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (kierunki działań oraz zadania w sferze opieki nad zabytkami).

6.1. Działania w ramach priorytetów przeznaczone do realizacji do roku 2015.

6.2. Zadania Programu.

Rozdział 7. Uwarunkowania realizacyjne (zawierające określenie procedur wdrażania i systemu monitoringu programu oraz potencjalnych źródeł jego finansowania).

7.1. Wdrażanie Programu, instytucje realizujące.

7.2. Monitoring i ewaluacja.

7.3. Źródła finansowania Programu.

Spis fotografii.

Słownik stosowanych pojęć.

Bibliografia.

Załącznik Nr 1.

Załącznik Nr 2.

Rozdział 1

Część wstępna (zawierająca opis przedmiotu opracowania, uwarunkowania ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście europejskim i krajowym)

1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Żychlin

Przedmiotem niniejszego opracowania jest Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Żychlin na lata 2012-2015 zwany dalej Programem. Realizacja Programu przewidziana jest na cztery lata, jednakże jego cel główny i priorytety są przeznaczone do realizacji na okres dłuższy.

Głównym celem Programu jest stworzenie warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na terenie gminy Żychlin, a także wykorzystanie lokalnego dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy. Istotnym zamierzeniem jest też osiągnięcie odczuwalnej i społecznie akceptowalnej poprawy stanu zachowania zabytków. Spodziewanym efektem wdrażania Programu będzie nie tylko poprawa stanu środowiska kulturowego, ale również wykorzystanie spuścizny historycznej dla kształtowania markowych produktów turystycznych i rozwoju przedsiębiorczości oraz aktywny udział mieszkańców gminy w działaniach na rzecz zachowania i ochrony krajobrazu kulturowego. Środkiem prowadzącym do osiągnięcia zakładanych celów jest ustalenie uwarunkowań realizacyjnych i finansowych dotyczących działań ochronnych zasobów kulturowych oraz działań edukacyjnych skierowanych do społeczności gminy.

1.2. Podstawa prawna opracowania, zadania samorządu gminnego w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi realizację obowiązku ustawowego wynikającego z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.):

1. Zarząd województwa, powiatu, lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Zgodnie z zapisami ustawy gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ustawodawca wprowadził także obowiązek sporządzania co 2 lata sprawozdań z realizacji programu. Sprawozdanie takie przygotowuje burmistrz i przedstawia radzie gminy.

Podstawą formalną opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Żychlin na lata 2012-2015 poza delegacją ustawową stanowi umowa nr 76/2010 z dnia 7 maja 2010 r. zawarta z firmą Planowanie Przestrzenne Urbanistyka mgr Barbara Piosik z siedzibą w Płocku, ul. Monte Cassino 45/12 oraz gminna ewidencja zabytków.

1.3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków w Polsce

Obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego został zapisany już na poziomie konstytucyjnym, jako obowiązek państwa i obywatela¹⁾. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nie stosuje wprawdzie pojęcia „dziedzictwo kulturowe”, ale posługuje się wyrażeniami bliskoznacznymi jak „dobra kultury” i „dziedzictwo narodo- we”.

Głównym aktem prawnym, który reguluje sferę ochrony dziedzictwa kulturowego jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastąpiła obowiązującą od 1962 roku ustawę o ochronie dóbr kultury. Nowa ustawa wprowadziła podział na ochronę zabytków podejmowaną przez organy administracji publicznej i opiekę nad zabytkami sprawowaną przez właściciela lub posiadacza zabytku.

Zgodnie z art. 4 ustawy:

- ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianiu zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska

oraz zgodnie z art. 5 ustawy:

- opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

¹⁾ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483) art. 5, 6, 86.

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa określiła również prawne formy ochrony zabytków, którymi w świetle art. 7 są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zadania i kompetencje różnych podmiotów funkcjonujących w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego wskazują na prymat administracji rządowej, w której gestii pozostaje wydawanie decyzji o wpisie i wykreśleniu z rejestru zabytków, prowadzenie rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, uzgodnienia decyzji administracyjnych.

Do wyłącznej kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej należy objęcie ochroną prawną najcenniejszych obszarów i obiektów zabytkowych poprzez uznanie ich za pomnik historii. Z kolei do samorządów lokalnych należą kompetencje dotyczące ochrony w planach miejscowych oraz utworzenie parków kulturowych.

Samorząd gminy występuje w podwójnej roli, po pierwsze jako jednostka samorządu terytorialnego oraz po drugie jako właściciel obiektów zabytkowych. Do obowiązków oraz kompetencji samorządu gminnego określonych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami należą:

- uwzględnianie ochrony i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zakres ustaleń określono w art. 18 i 19 ustawy,
- prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 pkt 4),
- sporządzanie na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87).

Szczegółowe obowiązki właściciela obiektu zabytkowego określone są w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym obowiązkiem samorządów. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) do zadań własnych gminy w szczególności należą sprawy (...) kultury, w tym ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Istotne uregulowania prawne dotyczące kwestii ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w wielu innych obowiązujących ustawach między innymi w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717, z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880),
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603, z późn. zm.),
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123),
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.).

Rozdział 2

Uwarunkowania zewnętrzne (zawierające wnioski z analizy dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego, opracowanych na poziomie krajowym, wojewódzkim oraz gminnym)

2.1. Uwarunkowania ochrony dziedzictwa narodowego wynikające z dokumentów krajowych

Podstawowym dokumentem określającym politykę państwa w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego powinien być, zgodnie z art. 86 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Dotychczas program taki nie został przyjęty przez Radę Ministrów. Na stronie Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (<http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf>) udostępnione zostały Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Materiał zawiera następujące rozdziały: Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami, Działania o charakterze systemowym, System finansowania, Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania, Kształcenie i edukacja, Współpraca międzynarodowa.

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady działań, które mogą mieć istotne znaczenie przy formułowaniu zapisów niniejszego Programu:

Działania o charakterze systemowym:

- 1) powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody:
 - kształtowanie społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz zwiększanie świadomości samorządów;
- 2) wypracowanie strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzenie jej do polityk sektorowych:
 - integracja ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu oraz stosownych zasad zagospodarowania przestrzennego,
 - promocja wartości materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza zabytków w warunkach gospodarki rynkowej,
 - wzmocnienie roli dziedzictwa, zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,

- ustalenie czytelnych kryteriów i priorytetów oraz usprawnienie systemu rozdziału środków z adresowaniem ich w pierwszym rzędzie na: przygotowanie profesjonalnych, kompleksowych badań, programów i autorskich (recenzowanych) projektów konserwatorskich; konserwację profilaktyczną i zachowawczą; prace ratownicze i zabezpieczające; restaurację cennych obiektów; wspieranie i propagowanie modelowych rozwiązań,
- wdrożenie zasady minimalnej niezbędnej interwencji w substancję zabytków.

Działania dotyczące systemu finansowania:

1) stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

- utworzenie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków,
- wypracowanie nowych mechanizmów organizacyjno-prawnych finansowania z uwzględnieniem zasad partnerstwa publiczno-prywatnego,
- wypracowanie sposobu i metod praktycznego doradztwa dla użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w poszukiwaniu środków na ochronę i prace konserwatorskie,
- umocnienie zasady odpowiedzialności odszkodowawczej – „kto niszczy, ten płaci”.

Działania dotyczące kształcenia i edukacji:

1) edukacja społeczeństwa:

- kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki, z równoczesnym wskazywaniem negatywnych działań degradujących ich wartości,
- upowszechnianie zasad konserwatorskich i zasad etyki konserwatorskiej,
- prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa na wszystkich poziomach szkół, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn,
- prowadzenie edukacji kadr nauczycielskich i kadr samorządowych,
- prowadzenie aktywnej współpracy i rozwijanie w mediach publicznych krajowych i lokalnych stałych programów edukacyjnych i popularyzatorskich z promowaniem dobrych przykładów działań konserwatorskich i obywatelskich,
- popularyzacja osiągnięć poprzez wszelkiego typu konkursy promujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego;

2) edukacja właścicieli i użytkowników:

- promowanie prawidłowych postaw poprzez wszelkiego typu konkursy na dobrze utrzymane, zadbane i otoczone właściwą opieką zabytki,
- edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad etyki w ochronie zabytków i profilaktyki konserwatorskiej, zabezpieczeń przed kradzieżą, wandalizmem, pożarami, powodzią i katastrofami,
- doskonalenie systemu opisywania oryginalności i cech zabytkowych obiektu poświadczanych certyfikatem, dla wytworzenia czytelnego mechanizmu podwyższania lub obniżania wartości rynkowej obiektu zabytkowego w przypadku dobrze lub źle wykonanych prac,
- popieranie działań organizacji pozarządowych w realizacji zadań związanych z ochroną dziedzictwa.

Ochrona dziedzictwa kulturowego, a szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków jest jednym ze strategicznych obszarów Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. Elementem opracowanej w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten określa politykę rządu wobec zabytków i dziedzictwa narodowego do 2013 roku. Celem strategicznym jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania zabytków.

Instrumentami realizacji celów strategii, określającymi priorytetowe obszary interwencji są programy operacyjne. Stanowią one podstawę do ubiegania się o środki z budżetu państwa na zadania z zakresu kultury realizowane przez różne podmioty. Ogłoszenie programów (wraz z alokacją finansową) na dany rok budżetowy następuje decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Liczba programów zmieniała się w kolejnych latach. Kluczowym programem w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest Program Operacyjny Dziedzictwo Kulturowe, który jak dotąd ogłaszany był corocznie. Celem programu jest: ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych, udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2.2. Uwarunkowania wynikające z dokumentów wojewódzkich

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011

Zgodność zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami z programem opracowanym na poziomie wojewódzkim nie jest wymagana prawnie, tym niemniej ważne jest poznanie polityki samorządu województwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określonej w programie wojewódzkim. Misją przyjętego przez Samorząd Województwa Łódzkiego „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011” jest kreowanie i promocja różnorodności walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej Regionu jako podstawy kształtowania tożsamości Województwa Łódzkiego – jedność wielokulturowa Regionu.

W Programie określono cel strategiczny (Likwidacja bądź minimalizacja zagrożeń środowiska kulturowego w następujących płaszczyznach: krajobrazu kulturowego, historycznych układów przestrzennych, zabytków nieruchomych i ruchomych, zabytków archeologicznych i wartości niematerialnych) i 4 cele operacyjne (Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego w powiązaniu z walorami środowiska przyrodniczego; Ochrona historycznych miast i wsi regionu; Zachowanie materialnych walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego; Wykorzystanie zabytków dla potrzeb turystycznych, kulturalnych, edukacyjnych lub społecznych), w ramach których wskazano priorytety i działania.

Ponadto w celu umożliwienia realizacji poszczególnych działań, w dokumencie przedstawiono także konkretne zadania programowe. Przyjęto przy tym założenie, że realizacja Programu wymaga ścisłej współpracy i zaangażowania różnych podmiotów działających w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego. Samorządy lokalne zostały wskazane jako jednostki odpowiedzialne za realizację wielu działań, zwłaszcza takich jak: Tworzenie parków kulturowych (w ramach priorytetu 1), Tworzenie, rozwój i promocja skansenów (w ramach priorytetu 2), a także wszystkich działań w ramach priorytetów 3 i 4.

Na liście zadań zgłoszonych przez różne podmioty, wpisujących się w przyjęte kierunki działań Programu znalazło się zadanie: Rewitalizacja układu miejskiego Żychlina. Zgodnie z zapisami tego dokumentu „Umieszczenie zadania w Programie nie jest kryterium przyznania środków z funduszy Samorządu Województwa Łódzkiego. Wskazane zadania powinny przekładać się na gminne i powiatowe programy opieki nad zabytkami i winny mobilizować gminy do ich realizacji i ubieganie się o środki z innych źródeł finansowania”.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020 jest podstawowym dokumentem samorządu województwa określającym wyobrażenie o przyszłości regionu i przedstawiającym kierunki jego przemian.

Określona w Strategii wizja rozwoju województwa przedstawia region jako: otwarty na świat z wykształconym społeczeństwem, konkurencyjnej gospodarki otwartej na współpracę międzynarodową, dostępny i posiadający własną tożsamość kulturową i gospodarczą. Aktualny stan województwa przedstawiony w diagnozie oraz przewidywane zmiany warunków zewnętrznych pozwoliły na sformułowanie następującej misji:

- podniesienie atrakcyjności województwa łódzkiego w strukturze regionalnej Polski i Europy jako regionu sprzyjającego zamieszkaniu i gospodarce przy dążeniu do budowy wewnętrznej spójności i zachowaniu różnorodności jego miejsc.

W Strategii zidentyfikowano trzy strategiczne sfery: społeczną, ekonomiczną i funkcjonalno-przestrzenną. W każdej ze sfer sprecyzowano obszary priorytetowe, w ramach których określono główne działania.

Problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego jest przedmiotem obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna w ramach Sfery funkcjonalno-przestrzennej, której celem głównym jest: Stworzenie rzeczywistego regionu społeczno-ekonomicznego posiadającego własną podmiotowość kulturową i gospodarczą.

W ramach obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna określono cel strategiczny, który brzmi: Umocnienie identyfikacji mieszkańców z województwem. Elementem wyróżniającym dziedzictwo kulturowe województwa łódzkiego są bogate zasoby dziedzictwa przemysłowego. Tworzeniu jedności kulturowej regionu mają służyć działania utrwalające wspólne normy i zwyczaje, a także stymulujące aktywizację i integrację społeczną. Kształtowanie świadomości terytorialnej odbywać będzie się poprzez edukację o charakterze regionalnym, przede wszystkim dzieci i młodzieży. Strategia wskazuje także cele szczegółowe, z których niektóre ściśle odnoszą się do problematyki niniejszego programu. Należą do nich:

- wspieranie oraz inicjowanie działań na rzecz przywracania, ochrony i kultywowania historycznych wartości regionu,
- rozwój i promocja kultury i turystyki w regionie,
- pobudzanie, kształtowanie i wzmacnianie kulturotwórczej funkcji ośrodków osadniczych.

Do głównych działań wskazanych w ramach obszaru priorytetowego Tożsamość Regionalna, których zakres przedmiotowy odnosi się do celów gminnego programu opieki nad zabytkami należą:

- rewaloryzacja historycznych układów urbanistycznych oraz obiektów wraz z ich otoczeniem i ochroną ekspozycji, w tym zagospodarowanie obiektów związanych z historią regionu na cele kulturalne,
- wspieranie oraz inicjowanie działań w zakresie kreowania produktów regionalnych,
- wspieranie rozwoju różnorodnych przejawów życia kulturalnego oraz organizacji i ruchów regionalistycznych promujących tożsamość kulturową regionu.

Wśród historycznych układów przestrzennych wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego do rewitalizacji znajduje się układ historyczny Żychlina.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego

Podstawowym dokumentem planistycznym obowiązującym na obszarze województwa łódzkiego jest Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego. Obecnie obowiązująca aktualizacja Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego została przyjęta uchwałą Nr LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 21 września 2010 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XLV/524/2002 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 9 lipca 2002 r. w sprawie uchwalenia „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego”.

Nadrzędnym celem polityki zagospodarowania przestrzennego województwa (wynikający z misji Strategii Rozwoju Województwa) określonym w planie jest kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa warunkującej dynamizację rozwoju zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju poprzez:

- wykorzystanie cech położenia w centrum Polski,
- wykorzystanie endogenicznego potencjału regionu,
- trwałe zachowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- dążenie do spójności wewnętrznej regionu.

Wśród określonych w aktualizacji Planu Kierunków Działań dla Kształtowania Tożsamości Regionalnej w Oparciu o Walory Przyrodnicze, Kulturowe i Turystyczne Regionu istotne znaczenie dla niniejszego opracowania posiada kierunek 2. Zachowanie i ochrona materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego województwa, w ramach którego znalazły się następujące działania:

- świadome kształtowanie tożsamości regionalnej i promocja wartości niematerialnych województwa m.in. poprzez wyznaczenie stref ochronnych w celu przywracania walorów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej w rejonie Żychlina, rewaloryzacją zabytkowych układów zieleni komponowanej (zespółów pałacowo-parkowych i dworsko-parkowych),
- stworzenie sieci unikatowych ośrodków historycznych i poddanie ich działaniom rewitalizacyjnym i rewaloryzacyjnym: wśród 48 unikatowych ośrodków historycznych o randze lokalnej znalazł się Żychlin,
- objęcie ochroną najcenniejszych obszarów i obiektów w formie pomników historii i parków kulturowych,
- objęcie ochroną obiektów uznanych za dobra kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym.

Gmina Żychlin znalazła się w strefie działań konserwatorskich „Przywracania walorów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej”, natomiast miasto Żychlin dodatkowo w strefach „Struktur historycznych wymagających podjęcia i kontynuacji działań w zakresie rewitalizacji, rewaloryzacji i konserwacji”.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 (RPO WŁ) jest dokumentem o charakterze operacyjnym. Dokument ten określa główne kierunki rozwoju województwa zmierzające do: poprawy konkurencyjności gospodarczej regionu, promowania zrównoważonego rozwoju regionalnego oraz zapewnienia spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej województwa. Celem strategicznym RPO WŁ jest:

- integracja regionu z europejską i globalną przestrzenią społeczno-gospodarczą jako środkowoeuropejskiego centrum rozwoju, sprzyjającego zamieszkaniu i gospodarce oraz dążeniu do budowy wewnętrznej spójności przy zachowaniu różnorodności jego miejsc.

Program określa cele szczegółowe i operacyjne oraz wynikające z nich osie priorytetowe. Dla realizacji niniejszego Programu istotne znaczenie ma Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna, w ramach której wspierane będą projekty dotyczące ochrony i zachowania zabytków, z zachowaniem pełnionych funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji oraz Oś priorytetowa VI: Odnowa Obszarów miejskich, w ramach której wspierana będzie renowacja, modernizacja i odbudowa obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, obszarach przemysłowych) lub ich adaptacja do nowych funkcji (gospodarczych, społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych i turystycznych). Więcej informacji dotyczących możliwości finansowania realizacji zadań zapisanych w niniejszym programie znajduje się w rozdziale 7. Uwarunkowania realizacyjne. Możliwości finansowania Programu.

2.3. Uwarunkowania wynikające z dokumentów gminnych

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żychlin

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żychlin zatwierdzone uchwałą Nr 214/XXXIX/2001 Rady Gminy i Miasta Żychlin z dnia 30 lipca 2001 r. jest podstawowym dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy. Dokument składa się z dwóch podstawowych części:

- uwarunkowań rozwoju – stanowiących rozpoznanie dotychczasowego przeznaczenia, zagospodarowania i uzbrojenia terenu, określających stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego, kulturowego oraz stan rolniczej przestrzeni produkcyjnej, zawierających uwarunkowania demograficzne i społeczne rozwoju gminy,
- kierunków zagospodarowania i rozwoju – określających cel główny oraz kierunki i cele strategiczne polityki przestrzennej.

Pierwsza część dokumentu zawiera między innymi szczegółową analizę stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego obejmującą: Zarys historii i przemian struktury przestrzennej miasta i gminy, Rozpoznanie zasobów środowiska kulturowego na obszarze miasta i gminy (obiekty w ewidencji konserwatorskiej i rejestrze zabytków, obiekty o wartościach kulturowych, obszary ochrony konserwatorskiej, stanowiska konserwatorskie), Analizę stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, istniejące zagrożenia.

Na podstawie analizy uwarunkowań rozwoju gminy oraz uwzględniając aspiracje społeczności lokalnej przyjęto cel główny polityki przestrzennej, który brzmi:

- harmonijny, zrównoważony rozwój gminy sprzyjający osiągnięciu zadowalającego standardu życia mieszkańców w przyjaznym środowisku przyrodniczym.

Realizacji celu głównego mają służyć cele i kierunki strategiczne:

- 1) poprawa i uatrakcyjnienie warunków życia mieszkańców oraz stanu bezpieczeństwa publicznego;
- 2) ochrona walorów i zasobów przyrodniczych i kulturowych;
- 3) rozwój infrastruktury technicznej oraz optymalne wykorzystanie terenów, kreowanie ładu przestrzennego;
- 4) utrzymanie i rozwijanie ponadlokalnej roli gminy, stymulowanie atrakcyjności lokalizacyjnej, zróżnicowanie strefy gospodarczej.

Ważnym kierunkiem działań operacyjnych odnoszącym się do problematyki gminnego programu opieki nad zabytkami jest Promocja walorów gminy, aktywna gospodarka gruntami zasobów komunalnych, kreowanie miejsc tożsamości oraz podjęcie działań na rzecz poprawy wizerunku gminy.

Wśród zasad polityki przestrzennej dla ustaleń niniejszego programu istotne są:

- zachowanie i rewitalizacja zabytkowego układu urbanistycznego miasta, oraz zespołów i obiektów stanowiących dorobek kultury, prawidłowe ich użytkowanie oraz ich eksponowanie poprzez kreowanie ich otoczenia w strefach ochrony konserwatorskiej,
- ukierunkowanie instrumentów działań na poprawę wizerunku gminy, a w szczególności strefy śródmiejskiej Żychlina i wykreowanie miejsc tożsamości podkreślających tożsamość gminy sprzyjającą zwiększeniu jej atrakcyjności dla potencjalnych inwestorów i mieszkańców.

Ponadto w Studium wskazano zabytkowe obszary i obiekty objęte ochroną lub wskazane do ochrony z terenu miasta Żychlina i gminy Żychlin.

Obecnie trwają prace dotyczące zmiany Studium²⁾, w której między innymi zostaną uwzględnione ustalenia niniejszego Programu oraz zasoby zabytków ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków.

Plany miejscowe

Na obszarze miasta obowiązują dwa plany miejscowe:

- 1) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkaniowo-usługowego m. Żychlin przyjęty uchwałą Nr 134/XIX/96 Rady Gminy i Miasta w Żychlinie z dnia 26 września 1996 r.

W zakres ustaleń planu weszły zapisy dotyczące terenów konserwatorskiej ochrony miasta, dla których ustalono nakaz przestrzegania maksymalnej wysokości obiektów do 2 i 1/2 kondygnacji, o poziomie posadowienia parteru ca 0,45 m nad terenem. W planie nie ma zapisów odnoszących się do poszczególnych istniejących obiektów;

- 2) miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkaniowego miasta Żychlina przyjęty uchwałą Nr XLII/234/05 z dnia 16 grudnia 2005 r. Rady Miejskiej w Żychlinie.

W granicach uchwalonego planu znajduje się teren nieczynnego cmentarza żydowskiego podlegający ochronie konserwatorskiej oznaczony symbolem 13 ZC/ZP. Na terenie tym obowiązuje ochrona tradycji miejsca, a w szczególności zachowanie i eksponowanie istniejących nagrobków oraz zakaz zabudowy i realizacji innych funkcji niż zieleń urządzona ogólnodostępna o funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej. W planie ustalono także rewitalizację oraz zagospodarowanie terenu na funkcje wypoczynku nieaktywnego z dopuszczeniem realizacji obiektów małej architektury uwzględniającej tradycję miejsca.

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Żychlin na lata 2008-2013

Dokument zawiera diagnozę najważniejszych problemów rozwojowych gminy (m.in. w oparciu o badania ankietowe), a także przedstawia działania i zadania służące poprawie warunków zamieszkania w gminie. Przyjęte w Planie działania zostały pogrupowane w następujące obszary priorytetowe:

- infrastruktura transportowa,
- ochrona środowiska,
- infrastruktura społeczna,
- odnowa obszarów miejskich,
- budownictwo mieszkaniowe,
- gminna strefa gospodarcza.

Dla ustaleń niniejszego Programu istotne znaczenie posiada zadanie wyszczególnione w ramach priorytetu Odnowa obszarów miejskich - „Rewitalizacja starówki miejskiej” (zadanie nr 12), przewidziane do realizacji w latach 2008-2013.

²⁾Zgodnie z uchwałą Nr XLI/210/09 z dnia 26 czerwca 2009 r. Rady Miejskiej w Żychlinie.

Rozdział 3

Uwarunkowania wewnętrzne - charakterystyka środowiska kulturowego gminy (zarys historii gminy, krajobrazy kulturowe, zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne, elementy dziedzictwa niematerialnego)

3.1. Zarys historii gminy Żychlin

O rozwoju osadnictwa na terenie gminy Żychlin świadczą liczne stanowiska archeologiczne pochodzące z różnych epok. Najstarsze z nich zlokalizowane są w Buszkówku, Grabiu oraz Orątkach Górnych i pochodzą z epoki neolitu. Najwięcej śladów osadnictwa, rozproszonego niemal po całym obszarze gminy, reprezentuje kulturę przeworską (okres wpływów rzymskich, od I w. do przełomu VI i VII w. n.e.). Rozwój osadnictwa w okresie średniowiecza spowodował rozproszenie się osad i osiedli i zasiedlenie niemal całego terenu w kształcie czytelnym do czasów współczesnych.

Miasto Żychlin należy do najstarszych miast historycznych województwa łódzkiego. Prawa miejskie najprawdopodobniej uzyskał przed 1397 r. Z tego roku bowiem pochodzi pieczęć miejska z herbem. Do nadania praw miejskich przyczyniły się takie czynniki miastotwórcze jak handel (osada targowa), siedziba parafii, ośrodek dóbr i zamek oraz korzystne położenie w rozwidleniu dróg na pograniczu Wielkopolski i Mazowsza. O istnieniu tu przed 1331 rokiem wsi, należącej do sędziego łęczyckiego Chwała świadczą znaleziska archeologiczne. Znaleziska archeologiczne (grób skrzynkowy kultury pomorskiej odkryty w centrum miasta w 1943 r.) dowodzą także tego, że historia osadnictwa na terenie Żychlina sięga V w. p.n.e. Od czasów średniowiecza do XIX w. Żychlin był własnością szlachecką. Wzmianki dotyczące historii miasta pochodzące z XV i XVI w. są nieliczne. W drugiej połowie XVI w. w mieście mieszkało ponad 20 rzemieślników różnych specjalności, była tu też szkoła. Po pożarze, który zniszczył w tym czasie Żychlin nastąpił długi okres upadku (do drugiej połowy XVIII w.). Drewniana zabudowa miasta była często niszczona przez pożary, huragany oraz w wyniku działań wojennych. Od połowy XVIII w., za zezwoleniem biskupa Młodziejowskiego, na terenie miasta (ale tylko na jego tyłach) pozwolono osiedlać się ludności żydowskiej, powstała dzielnica żydowska i wybudowano bożnicę. Z czasem liczba ludności żydowskiej stanowiła ponad połowę liczby mieszkańców miasta. W latach 1772-1782 zbudowano kościół parafialny, który był pierwszym obiektem murowanym w Żychlinie. Fundatorem kościoła był Tomasz Pruszek (herbu Leliwa, kasztelan gdański). Od tego okresu dał się zauważyć powolny, chociaż systematyczny rozwój miasta. W 1779 roku Pruszek zdołał uzyskać u króla Stanisława Augusta przywilej odnawiający dawne jarmarki oraz zezwalający na organizację czterech nowych. Na początku XIX wieku pojawiły się pierwsze murowane kamienice w pierzei Rynku (obecnie Plac 29 Listopada), których fundatorem prawdopodobnie był również Tomasz Pruszek. W latach 30-tych XIX wieku w wyniku przeprowadzonej regulacji miasta powstał charakterystyczny układ przestrzenny składający się z trzech placów: Stary Rynek (obecnie Plac 29 Listopada), Nowy Rynek (obecnie Plac Jana Pawła II), Koński Targ (obecnie Plac Wolności). Jako represję za aktywność mieszkańców w okresie powstania styczniowego, Żychlin utracił prawa miejskie w 1870 r. Pomimo tego nadal się rozwijał, czemu sprzyjało dogodne położenie komunikacyjne. Na rozwój miasta bezpośrednio wpłynął też rozwój przemysłu cukrowniczego. W roku 1849 powstała cukrownia „Walentynów” przekształcona w latach 20-tych XX w. (w 1923 r.) w Zakłady Elektrotechniczne Brown-Bronweri. W 1924 roku przywrócono Żychlinowi prawa miejskie¹⁾. Do śladów najstarszej zabudowy zachowanej do czasów współczesnych zalicza się zabytkowy późnobarokowy kościół pochodzący z końca XVIII w., bożnicę z końca XIX w. oraz zabudowę miejską z pierwszej połowy XIX wieku: dom przy ul. 1 Maja 17 i kamieniczki przy Placu 29 Listopada (numery od 24 do 27). Dom przy ul. 1 Maja 17 nazywany jest „domem tkaczy”, ponieważ na początku XIX w. mieścił się tu warsztat tkacki.

Obszar obecnej gminy Żychlin w czasach historycznych pod względem administracyjnym wchodził w skład Ziemi Łęczyckiej leżącej na pograniczu Mazowsza i Wielkopolski. W okresie rozbicia dzielnicowego Ziemia Łęczycką władali Piastowie. W XIV wieku Ziemia Łęczycka znalazła się w odbudowywanym Królestwie Polskim, a od XV w. została przemianowana na Województwo Łęczyckie. Za czasów Kazimierza Wielkiego województwo to wchodziło w skład Wielkopolski. Do ostatniego rozbioru Polski obszar obecnej gminy Żychlin należał do województwa rawskiego, starostwa gostynińskiego, obwodu orłowskiego, a po III rozbiorze znalazł się w zaborze pruskim, w prowincji Prusy Południowe. W okresie tym w okolicach Żychlina zaczęli osiedlać się koloniści niemieccy. Po 1807 roku obszar gminy znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. W wyniku Kongresu Wiedeńskiego utworzono Królestwo Polskie, w którego skład weszła część Księstwa

¹⁾ Miasta Polskie w Tysiącleciu, Wrocław – Warszawa – Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, 1967, tom drugi, str. 97.

Warszawskiego, w tym gmina Żychlin. Wraz z upadkiem Powstania Listopadowego zlikwidowano odrębność państwową Królestwa Polskiego, które stało się prowincją rosyjską. W 1867 roku utworzono powiat kutnowski, do którego włączono Żychlin. Po odzyskaniu niepodległości powiat kutnowski znalazł się w utworzonym województwie łódzkim. Poza okresem drugiej wojny światowej taki stan trwał do reformy administracyjnej z 1975 roku. W jej wyniku zlikwidowano powiaty i utworzono województwo płockie. W wyniku kolejnej reformy administracyjnej z 1998 roku, od 1999 r. obszar gminy Żychlin wchodzi w skład powiatu kutnowskiego w województwie łódzkim.

Teren obecnej gminy Żychlin w czasach dawnej Rzeczypospolitej należał do obszarów typowo rolniczych. Charakteryzował się przewagą drobnej szlachty i wieloma niewielkimi majątkami i folwarkami. Pozostałością tej spuścizny historycznej jest stosunkowo duża liczba zachowanych, w lepszym lub gorszym stanie, założeń dworskich i pałacowo – parkowych. Od połowy XIX wieku na terenie gminy rozpoczyna się rozwój przemysłu. W tym czasie powstają silnie, związane z majątkami ziemskimi, duże cukrownie: w 1850 w Dobrzelinie (związana z majątkiem Orsettich w Dobrzelinie) i w 1849 w Żychlinie cukrownia „Walentynów” (majątek rodziny Pruszków ze Śleszyna). Cukrownie te na początku XX w. przeszły w ręce przemysłowców i finansistów warszawskich. Przemysł cukrowniczy odgrywał bardzo dużą rolę w rozwoju dawnego powiatu kutnowskiego. Dalszemu rozwojowi przemysłu na tych terenach sprzyjało poprowadzenie w niedalekiej odległości kolei żelaznej Warszawa – Kutno - Bydgoszcz. Pobliska stacja Pniewo była punktem odbioru płodów rolnych oraz towarów przemysłu cukrowniczego. Cukrownia w Dobrzelinie została rozbudowana po drugiej wojnie światowej i funkcjonuje do dnia dzisiejszego. Natomiast w Żychlinie w budynkach byłej cukrowni w 1923 roku otwarto Zakłady Elektrotechniczne Brown-Broweri, a następnie w 1933 roku fabrykę Rhon-Zieliński. Po drugiej wojnie światowej nastąpił dalszy rozwój przemysłu elektrotechnicznego na tym terenie.

3.2. Krajobrazy kulturowe

Zarówno w dokumentach krajowych jak również międzynarodowych, podkreślana jest potrzeba kompleksowej ochrony dziedzictwa przyrodniczo-kulturowego. Efektem przyjęcia europejskich dokumentów dotyczących ochrony krajobrazów kulturowych oraz wdrażania zapisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest wprowadzenie krajobrazowej skali ochrony zabytków w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Tak więc zmienił się współczesny zakres ochrony prawnej – od pojedynczych budowli lub ich zespołów do skali krajobrazu. Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami krajobraz kulturowy jest to „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze”. Ustalanie zasad ochrony krajobrazu kulturowego na obszarze gminy Żychlin powinno mieć miejsce na etapie opracowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz planów miejscowych. Powinny one uwzględniać w szczególności:

- zachowanie proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę miasta oraz wsi historycznych (zwłaszcza Dobrzelina i Śleszyna),
- zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych pomiędzy komponentami krajobrazu,
- zachowanie kompozycji układów zieleni,
- utrzymania układu hydrotechnicznego z zachowaniem jego przebiegu i nasadzeń itp.,
- uczytelnienie charakterystycznych miejsc historycznych, np.: kapliczek, krzyży, szpalerów drzew,
- nawiązanie przy kształtowaniu nowej zabudowy, do zasad historycznej kompozycji i charakteru zabudowy.

Do tak rozumianych zasobów krajobrazów kulturowych gminy można zaliczyć osadnictwo wiejskie w dolinie Słudwi. Dolina Słudwi stanowi cenny krajobrazowo obszar łączący walory przyrodnicze ze śladami historycznego osadnictwa udokumentowanego w postaci licznych stanowisk archeologicznych oraz bogactw dziedzictwa kultury materialnej miasta. W krajobraz kulturowy gminy wpisują się także licznie występujące na tym terenie zespoły dworskie i pałacowo-parkowe wkomponowane w założenie przestrzenne wsi.

Do najcenniejszych z nich należy zespół pałacowo-folwarczny wraz z zespołem kościoła parafialnego w Śleszynie. Klasycystyczny pałac należący niegdyś do rodziny Pruszków jest reprezentatywnym przykładem szlacheckiej rezydencji z pierwszej połowy XIX wieku. Jest to obiekt parterowy, o rozłożystej fasadzie, z częścią środkową piętrową z kolumnowym portykiem i tympanonem wypełnionym płaskorzeźbami o tematyce rolniczej. W skład zespołu wchodzi park o charakterze krajobrazowym oraz folwark składający się ze spichlerza, stajni, starej gorzelni – spichlerza, gorzelni, magazynu spirytusu.

3.3. Założenia przestrzenne

Zachowany w historycznych liniach regulacyjnych i liniach zabudowy układ urbanistyczny Żychlina jest najcenniejszym chronionym elementem przestrzennym gminy. Posiada on rozplanowanie charakterystyczne dla miast doby Królestwa Polskiego, chociaż widoczne są ślady regulacji przestrzennych pochodzące z XV w. Na terenie zespołu staromiejskiego występuje kilka wartościowych przykładów miejskiej zabudowy XIX-wiecznej. Wyróżnieniem układu jest ciekawa kompozycja przestrzenna, na którą składają się trzy place rozmieszczone jeden za drugim oraz sieć ulic. Na uwagę zasługuje również stara dzielnica żydowska z krętymi uliczkami oraz ciekawymi wnętrzami urbanistycznymi.

Cennym zespołem przestrzennym na terenie gminy jest również układ urbanistyczny cukrowni w Dobrzelinie złożony z zespołu przemysłowego cukrowni, osiedla przyfabrycznego i zespołu dworsko-parkowego.

3.4. Obiekty zabytkowe

Środowisko kulturowe gminy Żychlin obejmuje wiele obiektów nieruchomości zróżnicowanych pod względem wartości historycznych, artystycznych i kulturowych. Wśród tych zasobów na szczególną uwagę zasługują obiekty zabytkowe objęte ochroną prawną w formie wpisu do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Są też zabytki, które pomimo objęcia ochroną uległy zniszczeniu. Przykładem jest już nieistniejąca kaplica grobowa Orsettich na cmentarzu parafialnym w Żychlinie.

Aktualnie w Rejestrze Zabytków Województwa Łódzkiego znajdują się następujące obiekty z terenu objętego analizą:

1) w Żychlinie:

- Kościół Parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła (1782 r. rozbudowa; 1838, 1911) – wpis do rejestru zabytków nr 29 z 18.07.1967 r.,
- dzwonnica przy Kościele Parafialnym p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła (I poł. XIX w.) - wpis do rejestru zabytków nr 418 z 18.07.1967 r.,
- synagoga (1880 r.) - wpis do rejestru zabytków nr 547 z 30.01.1980 r.,
- dom z oficynami, ul. Jana Pawła II 17 – wpis do rejestru nr 633 z 12.11.1992 r.,
- 2 domy (1809, 1810) przy kościele parafialnym w Żychlinie - wpis do rejestru zabytków nr 384-III-17 i nr 385-III-18 z 20.02.1947 r. (prawdopodobnie dwa obiekty z trzech: Pl. 29 Listopada 24, Pl. 29 Listopada 25(26, Pl. 29 Listopada 27);

2) w Dobrzelinie:

- dwór (pałac) (I poł. XIX w.) - wpis do rejestru zabytków nr 344 z 11.07.1967 r.;

3) w Śleszynie:

- Kościół Parafialny p.w. Św. Aleksandra (1836 r.) - wpis do rejestru zabytków Nr 395 z 08.07.1967 r.,
- dwór (pocz. XIX) - wpis do rejestru zabytków nr 28 z 08.07.1967 r.;

4) w Śleszynie:

- zespół dworski (dwór i park) (lata 20 XX w.) - dwór wpis do rejestru zabytków nr 526 z 1.09.1986 r., park z otoczeniem 100 m wpis do rejestru: nr 526 z 1.09.1980 i nr 623 z 22.07.1991;

5) w Zarębowie:

- zespół dworski (dwór, kaplica dworska spichlerz, park z otoczeniem 100 m) (pocz. XX w.) - wpis do rejestru zabytków nr 599 z 29.12.1988 r.

Na potrzeby niniejszego opracowania zostały wykorzystane wnioski z analiz przeprowadzonych przy sporządzaniu Gminnej Ewidencji Zabytków obejmujące:

- zabytki wpisane do rejestru zabytków,
- obiekty figurujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków (których karty zostały przekazane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegatura w Skierniewicach),

- obiekty umieszczone w spisie zabytków architektury i budownictwa byłego województwa płockiego²⁾,
- obiekty wskazane do ochrony w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żychlin³⁾.

Z przeprowadzonej w terenie inwentaryzacji obiektów zabytkowych wynika, że stan tych zasobów uległ uszczupleniu zarówno w stosunku do badań wcześniejszych jak również w odniesieniu do stosunkowo niedawnego rozpoznania wykonanego na potrzeby studium. Przede wszystkim z krajobrazu kulturowego gminy zniknął jedyny przykład ludowego budownictwa przemysłowego, jakim był wiatrak koźlak w Brzezinach. Zniszczeniu uległy także ważne obiekty, charakterystyczne dla kultury regionu, a mianowicie dwory w Drzewoszkach i Żychlinie oraz obiekty historycznej zabudowy przemysłowej: acetylenownia w zespole przemysłowym b. cukrowni Walentynów w Żychlinie oraz odlewnia, stolarnia, warsztat mechaniczny, magazyny w zespole cukrowni „Dobrzelin” w Dobrzelinie. Na terenie objętym analizami występuje też wiele obiektów, których stan techniczny wskazuje na niebezpieczeństwo całkowitego zniszczenia. Najczęściej przyczyną tego stanu jest brak użytkowania.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzenia programu opieki nad zabytkami jest ewidencja zabytków. Z tego względu w ustaleniach niniejszego Programu szczególną uwagę poświęcono zabytkom znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków (wykaz obiektów w Gminnej Ewidencji Zabytków przedstawiono w załączniku Nr 1).

Największą grupę obiektów zabytkowych na obszarze gminy stanowią obiekty mieszkalne. Do grupy tej zalicza się zarówno domy i kamienice, jak również chałupy wiejskie oraz pałace i dwory miejskie (nie stanowiące części zespołu rezydencjalnego), a także plebanie, wikariaty i organistówki⁴⁾. Poza domem młynarza w Grabowie pozostałe obiekty zlokalizowane są w Żychlinie. Udział tych obiektów w ogólnej liczbie zabytków gminy jest znacznie większy niż średnia dla kraju wynosząca około 30%. Wartości zabytkowe poszczególnych obiektów mieszkalnych są zróżnicowane, a najstarsze z nich pochodzą z początku XIX w.

Kolejną grupą zabytków pod względem liczebności są obiekty budownictwa przemysłowego, świadczące o tradycjach przemysłowych tych terenów (głównie przemysłu cukrowniczego). Do grupy zabytków przemysłowych zalicza się między innymi hale produkcyjne w zespołach fabrycznych i poza tymi zespołami, warsztaty, obiekty towarzyszące, kotłownie, młyny i wiatraki. Większość tych zabytków usytuowana jest w cennych zespołach przemysłowych b. cukrowni Walentynów w Żychlinie oraz cukrowni „Dobrzelin” w Dobrzelinie. Przykładem budownictwa przemysłowego występującym poza zespołami są młyny (1 w Grabowie i 3 w Żychlinie).

Fot. 1. Hala A w Żychlinie

²⁾ Ośrodek Dokumentacji Zabytków, Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce. Województwo płockie, Warszawa 1988.

³⁾ Przyjęte uchwałą Rady Miasta i Gminy Żychlin Nr 214/XXXIX/2001 z dnia 30 lipca 2001 r.

⁴⁾ Na podstawie komentarza do tabeli „Obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków” Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków, www.kobidz.pl/app/site.php5/article/1469/3160.html.

Fot. 2. Hala produkcyjna Dobrzelin

Fot. 3. Komin w Dobrzelinie

Fot. 4. Pałac w Śleszynie

Na terenie gminy Żychlin dosyć licznie występują założenia dworskie. Obecnie na terenie gminy występuje 5 dworów (w Dobrzelinie, Śleszynie, Śleszynku, Żarębowie, Żabikowie), z których tylko dwór w Żabikowie nie jest objęty formą prawnej ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków. Pomimo objęcia ochroną,

w ostatnim czasie z krajobrazu kulturowego gminy zniknęły kolejne zabytkowe dwory (zespół dworski w Żychlinie i pozostałości drewnianego dworu w Drzewoszkach), a dalsze pozostawianie bez użytkowania pałacu w Dobrzelinie może również spowodować nieodwracalne skutki. Należy nadmienić, że na terenie dzisiejszej gminy już wcześniej zniszczeniu uległy dwory w Buszkowie, Grzybowie, Sędkach - Kaczkowiznie, Orątkach. Najcenniejszym obiektem w tej grupie zabytków, a także jednym z najpiękniejszych zabytków gminy jest klasycystyczny pałac w Śleszynie. Zbudowany na planie wydłużonego prostokąta pałac posiada po bokach dwa symetryczne ryzality oraz w części środkowej okazały portyk, zwieńczony tympanonem. Płaskorzeźby, którymi wypełniony jest tympanon symbolizują rolniczy charakter okolicy.

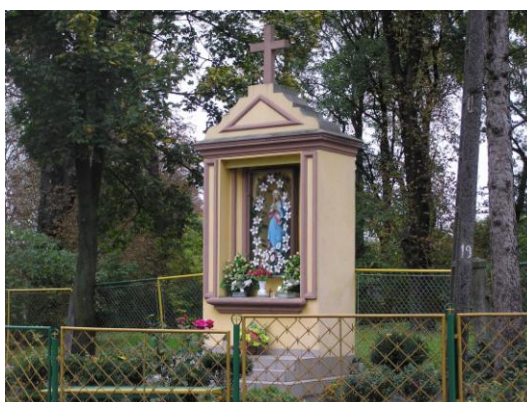
Prawie wszystkie wymienione wcześniej dwory stanowią elementy zespołów dworsko-parkowych (w Dobrzelinie, Śleszynie, Śleszynku, Zarębowie) z zachowanymi w różnym stopniu założeniami parkowymi. Zupełnie nieczytelne jest już obecnie założenie parku w Drzewoszkach. W stanie szczątkowym znajduje się park podworski w Sędkach - Kaczkowiznie, pozbawiony obiektu mieszkalnego.

Fot. 5. Kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie

Zgodnie z klasyfikacją zabytków przyjętą przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków do grupy obiektów sakralnych zalicza się kościoły różnych wyznań, klasztory, dzwonnice, kaplice, kaplice cmentarne, kapliczki przydrożne i figury. Na terenie objętym analizami występuje 6 zabytków sakralnych włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym dwa kościoły parafialne: w Żychlinie pw. św. Apostołów Piotra i Pawła oraz w Śleszynie pw. św. Aleksandra. Do zabytków tej grupy zalicza się także synagogę w Żychlinie (obecnie w stanie katastrofy budowlanej) oraz dzwonnice: przy kościołach w Żychlinie i Śleszynie, a także kaplicę w zespole dworskim w Zarębowie. Najcenniejszym obiektem sakralnym jest późnobarokowy kościół pod wezwaniem świętych Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie. Wewnątrz kościoła, w jednej z kaplic, zachował się barokowy ołtarz z 1782 roku oraz 5 klasycystycznych ołtarzy z pierwszej połowy XIX wieku.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków nie figurują kapliczki, figurki i krzyże przydrożne, chociaż są one częstym elementem krajobrazu kulturowego gminy. Nie wszystkie z nich posiadają wybitne wartości artystyczne czy naukowe, ale miejsca te są ważne dla społeczności lokalnych. Kapliczki i krzyże usytuowane są na skrzyżowaniu dróg lub dróg prowadzących do siedlisk. Krzyże przydrożne wykonane są przeważnie z metalowych rur i nie przedstawiają wartości artystycznych. Wyjątkiem jest zespół trzech drewnianych krzyży w Dobrzelinie. Ciekawszą formę artystyczną posiadają kapliczki, z których na szczególną uwagę zasługuje wykonana z kamienia kapliczka w Śleszynie Wielkim.

Fot. 6. Kapliczki w: Śleszynie, Żychlinie, Dobrzelinie, 3 krzyże w Dobrzelinie

Budynki użyteczności publicznej, do których zalicza się siedziby władz administracyjnych, szkoły i internaty, banki, poczty, hotele, dworce, kina, szpitale. Do zabytków tego typu w Żychlinie należą dawne

zajazdy, a obecnie budynki mieszkalne przy ulicy Narutowicza 1 i Łukasińskiego 1, budynek straży pożarnej przy Placu Wolności oraz dwa najcenniejsze obiekty: budynek dawnej poczty przy ul. Kilińskiego 9 i dawna apteka obecnie obiekt handlowy przy ul. Narutowicza 20.

Fot. 7. Budynek d. apteki, Żychlin, ul. Narutowicza 20

Fot. 8. Budynek d. poczty, Żychlin, ul. Kilińskiego 9

3.5. Zabytki ruchome

Zasoby zabytków ruchomych wpisane do rejestru stanowią głównie elementy wystroju i wyposażenia obiektów historycznych. Należą do nich:

- wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Piotra i Pawła w Żychlinie, w tym barokowy ołtarz z 1782 roku oraz 5 klasycystycznych ołtarzy z pierwszej połowy XIX wieku,
- drzwi i okiennice d. apteki przy ul. Narutowicza 20 (obecnie zdemontowane),
- wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Aleksandra w Śleszynie.

Poza nimi do cennych elementów wystroju należy zaliczyć XIX wiecznych kamienic przy pl. 29 Listopada.

Fot. 9. Żychlin, pl. 29 Listopada 27

3.6. Zabytki archeologiczne

W granicach gminy Żychlin w ramach AZP (badań powierzchniowych prowadzonych w latach 1985-2005) zinventaryzowano około 180 stanowisk archeologicznych. Zabytki archeologiczne reprezentują różne epoki związane z rozwojem osadnictwa na tych terenach. Najstarsze znaleziska w Buszkówku, Grabiach Górnych i Orątkach Górnych pochodzą z okresu neolitu. Na obszarze gminy dominują stanowiska z okresu rzymskiego i wczesnego średniowiecza skupione wzdłuż doliny Słudwi.

Niewątpliwie najcenniejszym znaleziskiem archeologicznym na terenie miasta Żychlina było odkrycie grobu skrzynkowego związanego z kulturą pomorską. Odkrycie to miało miejsce podczas budowy zbiornika przeciwpożarowego i prac związanych z zagospodarowaniem terenów zielonych na Rynku w Żychlinie w 1943 roku. W toku prac wykopaliskowych odkryto, że wokół kamiennej skrzyni grobowca zorientowanej w kierunku północ-południe (o wymiarach 140 cm x 80-90 cm x 54-75 cm) i przykrytej dużym głazem kamiennym widoczny był nieregularny owal (10x12 m), na którym porozrzucały się kamienie polne i szczątki glinianych naczyń. Z przeprowadzonych badań antropologicznych wynikało, że w grobowcu pochowano co najmniej 20 osób. Wyposażenie grobu stanowiło kilkanaście naczyń, lepionych z gliny z dodatkiem drobnego tłucznia kamiennego.

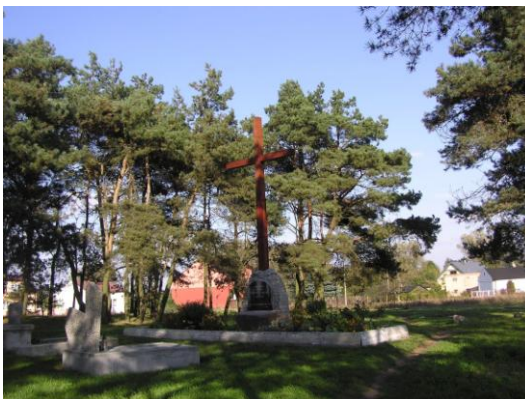
3.7. Zabytkowe cmentarze

Zabytkowe cmentarze stanowią ważny element w krajobrazie kulturowym gminy i posiadają szczególną wartość dla społeczności lokalnej. W Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków figuruje 7 obiektów, a wśród nich cmentarze czynne: grzebalny parafii rzymsko-katolickiej w Żychlinie i parafialny w Śleszynie.

Ochroną objęte są także cmentarze obecnie nieużytkowane, świadczące jednak o historii tych terenów: cmentarz żydowski w Żychlinie, cmentarz epidemiologiczny w Żychlinie, cmentarz z I-szej wojny światowej w Kaczkowiźnie, cmentarz wojenny z 1939 roku w Dobrzelinie.

Ponadto w ewidencji znajduje się także cmentarz przykościelny przy kościele parafialnym w Śleszynie. Nie wszystkie cmentarze otoczone są należyłą opieką. Do miejsc wymagających działań rewitalizacyjnych należą: cmentarz żydowski w Żychlinie i cmentarz z czasów I-szej wojny światowej w Kaczkowiźnie.

Fot. 10. Cmentarz grzebalny parafii rzym.-kat. pw. św. Piotra i Pawła w Żychlinie, epidemiologiczny w Żychlinie, z I-szej wojny światowej w Kaczkowiźnie, cmentarz wojenny z 1939 roku w Dobrzelinie

3.8. Ocena wartości zabytkowej obiektów w kontekście ich ujęcia w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z zapisami nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która weszła w życie 10 czerwca 2010 r. podstawą opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami stanowi gminna ewidencja zabytków. W ewidencji tej ujmują się obiekty zabytkowe wg wykazu wojewódzkiego konserwatora zabytków uzupełnione o obiekty wskazane przez wójta, burmistrza, prezydenta.

Na potrzeby niniejszego opracowania dokonano oceny zasobów kulturowych gminy, która obejmowała zabytki objęte Wojewódzką Ewidencją Zabytków, obiekty wymienione w Spisie zabytków architektury i budownictwa byłego województwa płockiego oraz obiekty wyszczególnione w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żychlin. Ocena obiektów zabytkowych została dokonana pod kątem stanu zachowanych przez nich wartości historycznych, artystycznych lub naukowych.

Analizami objęto 92 obiekty posiadające karty ewidencyjne wykonane w latach 1980-2004 oraz 25 obiektów ujętych w spisie zabytków, nie posiadających kart ewidencyjnych, a także ponad 60 obiektów wskazanych do ochrony w studium, które nie posiadały kart ewidencyjnych i nie były wyszczególnione w spisie.

W wyniku przeprowadzonej oceny zasobów kulturowych gminy ustalono listę obiektów zabytkowych, które powinny zostać włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków zawierającą 89 obiektów (w tym 21 obiektów nie posiadających dotychczas kart ewidencyjnych). Dla obiektów tych założono karty gminnej ewidencji zabytków w postaci kart adresowych. Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków stanowi Załącznik nr 1 do niniejszego opracowania.

W wyniku przeprowadzonych analiz wskazano następujące obiekty zabytkowe ujęte w Studium, jako posiadające wartości kulturowe:

1) w Żychlinie:

- dom – ul. Narutowicza 73,
- dom – ul. Ściegiennego 5,
- kamienica – 1 Maja 23/25,
- wieża zegarowa - Pl. 29 listopada;

2) w Dobrzelinie:

- dom kadry zarządzającej na osiedlu przyfabrycznym – ul. Działkowa 5.

Rozdział 4

Diagnoza stanu zasobów kulturowych gminy (ocena stanu zachowania zabytków, waloryzacja zasobów oraz zagrożenia przestrzeni kulturowej, analiza SWOT)

4.1. Elementy przestrzenne identyfikujące tożsamość historyczną gminy Żychlin

Do najważniejszych elementów dziedzictwa kulturowego, które stanowią o tożsamości mieszkańców i umożliwiają identyfikację z „małą ojczyzną” są:

- układ urbanistyczny miasta – posiadający niespotykaną kompozycję przestrzenną, zachowany w historycznych liniach regulacyjnych i liniach zabudowy, z zachowanym fragmentem XIX-wiecznej pierzei,
- dzielnica żydowska w Żychlinie,
- zespoły przemysłowe w Żychlinie i Dobrzelinie,
- zespoły dworsko-parkowe w Dobrzelinie, Śleszynie, Śleszynku, Zarębowie,
- zabytkowe cmentarze,
- miejsca i osoby związane z tradycjami narodowo-wyzwoleńczymi – udział w powstaniach.

4.2. Waloryzacja obiektów zabytkowych

Dla ustalenia zasad prowadzenia polityki ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego gminy niezbędne jest dokonanie waloryzacji zasobów, a szczególnie elementów najcenniejszych wymagających promocji i szczególnej opieki. Przy ustalaniu listy najbardziej wartościowych obiektów dziedzictwa brano pod uwagę wartości historyczne i estetyczne uwzględniające: stopień zachowania integralności (brak lub niewielki zakres zmian); niepowtarzalność kompozycji, tworzywa i funkcji; reprezentatywność technik budowlanych dla danej epoki oraz funkcji.

Do najcenniejszych zabytków należą:

1) obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków:

- Kościół Parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie,
- dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie,
- synagoga w Żychlinie,

- pałac w Śleszynie,
- Kościół Parafialny pw. Św. Aleksandra w Śleszynie,
- dwór w Dobrzelinie;

2) obiekty o wartościach zabytkowych, reprezentatywne, figurujące w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, spisie zabytków i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Żychlin:

- domy mieszkalne usytuowane we wschodniej pierzei Placu 29 Listopada nr 24, 25/26, 27 w Żychlinie,
- dom przy ulicy 1-go Maja nr 17/19 w Żychlinie,
- obiekty z zespołu przemysłowego dawnej cukrowni „Walentynów” w Żychlinie: Hala produkcyjna A, Stara elektrownia ob. Układ Leonarda i stacja sprzężarek, Portiernia, „Dom Pruszków”,
- zespół Cukrowni Dobrzelin: komin, budynek dyrekcji, hala produkcyjna, dom/willa dyrektora, dom kadry zarządzającej,
- kamienice przy ul. Narutowicza nr 42 i 44.

4.3. Zagrożenia przestrzeni kulturowej

Stan zachowania obiektów i obszarów zabytkowych jest niezadowolający. Bardzo wiele obiektów, a nawet całych kwartałów zabudowy wymaga kompleksowej rewitalizacji i rewaloryzacji. Na stan przestrzeni kulturowej gminy wpływają zagrożenia:

1) dot. krajobrazu kulturowego:

- likwidacja charakterystycznych obiektów, wewnątrz i powiązań widokowych,
- wprowadzenie agresywnych rozwiązań funkcjonalnych, komunikacyjnych oraz przestrzennych,
- reklamy;

Fot. 11. Pl. Wolności 16

2) dot. stanowisk archeologicznych:

- realizacje inwestycji wymagające prac ziemnych na stanowiskach archeologicznych,
- nielegalny pobór piasku na stanowiskach archeologicznych,
- poszukiwania zabytków przy użyciu wykrywaczy metalu,
- intensywne zalesienia;

3) dot. zabytkowych układów przestrzennych:

- niekorzystne przekształcenia funkcjonalne i przestrzenne,
- wtórne podziały zespołów dworsko-folwarcznych,
- likwidacja folwarków;

4) dot. zespołów przemysłowych:

- niewłaściwa restrukturyzacja obszarów przemysłowych, wtórne podziały,
- zaprzestanie użytkowania,

Fot. 12. Hala produkcyjna A w Żychlinie

- rozbiórka obiektów w celu pozyskania wolnych powierzchni (terenów),
- trudności z wykorzystaniem na współczesne funkcje specyficznych wielokubaturowych obiektów;

Fot. 13. Młyn motorowy w Żychlinie

5) dot. zespołów zieleni:

- zatarcie kompozycji poprzez wieloletnie zaniedbania,

Fot. 14. Park w Drzewoszkach

- wycinka drzew,
- błędne interpretacje form kompozycji w odtwarzaniu założeń (?);

Fot. 15. Park dworski w Zarębowie

- 6) dot. obiektów architektury:
- długotrwały brak użytkowania,

Fot. 16. Bożnica w Żychlinie

- adaptacje na nowe funkcje zacierające zabytkowy charakter obiektu,

Fot. 17. d. młyn przy ul. Młyńskiej 7

- reklamy,

Fot. 18. ul. Narutowicza 1

- zmiana lub likwidacja detalu i kompozycji,

Fot. 19. ul. Narutowicza 20

- przebudowa i rozbudowa.

Fot. 20. Kamienica, pl. 29 Listopada 12 w Żychlinie

Rozdział 5

Założenia Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami dla Gminy Żychlin

Nowoczesna ochrona dziedzictwa kulturowego ma charakter interdyscyplinarny i polega nie tylko na zachowaniu fizycznej substancji zabytkowej, ale także na świadomym zarządzaniu zasobami kulturowymi i wykorzystaniu ich potencjału dla rozwoju lokalnego. Założeniem Programu winna być aktywna ochrona zabytków oraz wzbudzanie zainteresowania mieszkańców gminy nie tylko ciekawymi obiektami, ale również historią i kulturą najbliższej okolicy.

W zakresie ochrony zabytków samorząd gminny występuje w podwójnej roli: jako właściciel wielu obiektów zabytkowych oraz jako jednostka samorządowa odpowiedzialna za realizację szeregu zadań wynikających z ustaw: ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami jest wypełnieniem ustawowego obowiązku wynikającego z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawodawca określił również cele jakim w szczególności ma służyć Program. Celami tymi są:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5.1. Bilans strategiczny dziedzictwa kulturowego

W wyniku przeprowadzonych analiz można wskazać następujące elementy bilansu strategicznego (analiza SWOT) w sferze dziedzictwa kulturowego gminy.

1. Mocne strony:

- duża liczba obiektów zabytkowych w Żychlinie,
- zachowane założenie urbanistyczne w Żychlinie (z trzema rynkami),
- cenne założenia dworskie i pałacowo-parkowe na terenie gminy,

- zachowane ślady wielokulturowości gminy,
- dziedzictwo postindustrialne,
- „dobry klimat” dla ochrony zabytków, świadomość potrzeby zachowania dziedzictwa wśród wielu mieszkańców.

2. Słabe strony:

- zły stan techniczny znaczącej liczby zabytków,
- postępująca degradacja cennych obiektów (np. synagoga),
- brak użytkowania niektórych obiektów zabytkowych,
- brak publicznie dostępnej zintegrowanej informacji o obiektach zabytkowych.

3. Szanse:

- wykorzystanie środków unijnych dla ochrony zabytków,
- wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele komercyjne,
- zwiększanie nakładów na ochronę zabytków z budżetów państwa i samorządu województwa,
- wypracowanie instytucjonalnych form współpracy organów rządowych, jednostek samorządowych i organizacji społecznych na rzecz ochrony zabytków.

4. Zagrożenia:

- pauperyzacja społeczeństwa,
- brak umiejętności w przygotowaniu projektów dla pozyskania dofinansowania prac służących ochronie i zachowaniu zabytków,
- niedostosowanie sposobu użytkowania obiektów zabytkowych do ich charakteru,
- brak miejscowych planów skutkujący brakiem ustalenia ochrony prawnej dla stref historycznych,
- brak środków finansowych na ratowanie najbardziej zagrożonych zabytków.

5.2. Założenia programu opieki nad zabytkami

Biorąc pod uwagę wymogi ustawowe oraz w kontekście przeprowadzonego bilansu strategicznego przy ustalaniu celów i priorytetów w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego należy uwzględnić:

- 1) ochronę wartości materialnych i niematerialnych jako czynnika rozwoju gminy poprzez:
 - poprawę jakości przestrzeni publicznych jako czynnika wpływającego na jakość życia mieszkańców oraz wpływającego na decyzje lokalizacyjne firm,
 - kreowanie publicznych przestrzeni historycznych – jako „serca” miejscowości,
 - rewitalizację zespołów zabytkowych, w tym poprzemysłowych,
 - adaptację obiektów zabytkowych na cele społeczne, kulturalne, edukacyjne oraz turystyczne,
 - kształtowanie świadomości i wrażliwości na potrzebę zachowania i kształtowania krajobrazu kulturowego,
 - budowanie społecznej akceptacji dla spraw ochrony dziedzictwa kulturowego;
- 2) wzmocnienie więzi kulturowo-społecznych, kształtowanie tożsamości lokalnej poprzez:
 - rozpoznanie i kultywowanie tradycji lokalnych,
 - organizację imprez, nawiązujących do ważnych wydarzeń historycznych, np. powstania listopadowego,
 - stymulowanie aktywnego uczestnictwa w wydarzeniach kulturalno-historycznych;
- 3) promocję zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - eksponowanie „atutów” kulturowych gminy i elementów wyróżniających (wyjątkowych),

- budowanie powszechnej świadomości lokalnego dziedzictwa (wydawnictwa, programy edukacyjne),
- wykorzystanie nowoczesnych technologii do upowszechniania i promocji zasobów kulturowych.

5.3. Strategiczne obszary ochrony dziedzictwa kulturowego

Gmina Żychlin ma predyspozycje, aby być obszarem charakteryzującym się wykorzystaniem bogactwa dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego oraz odznaczającym się dużą aktywnością mieszkańców w sferze ochrony zabytków. Realizacja tej wizji wymaga podejmowania przez samorząd gminny działań w następujących obszarach strategicznych:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego i kształtowanie lokalnej tożsamości:
 - rozpoznanie stanu zachowania środowiska kulturowego,
 - ochrona wartości środowiska kulturowego, zwłaszcza najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych i innych elementów decydujących o specyfice obszaru,
 - rewitalizacja zdegradowanych obszarów historycznych, w tym poprzemysłowych;
- 2) wykorzystanie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego gminy:
 - kształtowanie atrakcyjnego wizerunku gminy jako obszaru o bogatym dziedzictwie kulturowym,
 - kształtowanie wysokiej jakości historycznych przestrzeni publicznych,
 - wspierania właścicieli obiektów zabytkowych w działaniach mających na celu adaptacje zabytków na cele społeczne i komercyjne,
 - kreowanie lokalnego produktu turystyki kulturowej;
- 3) stymulowanie aktywności społecznej w działaniach służących ochronie i zachowaniu zabytków i krajobrazu kulturowego:
 - kształtowanie lokalnej dumy, której przedmiotem mogą być zarówno zabytki, krajobraz kulturowy jak również działalność wybitnych osób,
 - integrację historyczną mieszkańców gminy,
 - pielęgnowanie i kształtowanie świadomości mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży o historii gminy oraz wiedzy o bogactwie lokalnego dziedzictwa,
 - edukacja właścicieli obiektów zabytkowych o prawach i obowiązkach wynikających z przepisów dotyczących opieki nad zabytkami.

Wszelkie konieczne działania realizujące te wyzwania można pogrupować w następujący sposób:

- 1) badania, dokumentacje (prowadzenie i wspieranie prac badawczych, szczegółowe rozpoznanie stanu zachowania zabytków, opracowanie kart ewidencyjnych obiektów ważnych dla dziedzictwa gminy, a nie posiadających takich kart, dokumentacja i archiwizacja zasobów);
- 2) zachowanie zabytków w jak najlepszym stanie - konserwacja, rewitalizacja (prowadzenie działań konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych będących własnością gminy, opracowanie lokalnego programu rewitalizacji, obejmującego m.in. rewitalizację układu urbanistycznego Żychlina, wspieranie adaptacji obiektów zabytkowych na cele kulturalne, oświatowe, turystyczne);
- 3) edukacja (edukacja dzieci i młodzieży - ścieżki edukacyjne w szkołach różnego typu, konkursy „historyczne” w gminie, organizacja imprez - inscenizacje wydarzeń historycznych, upowszechnianie wiedzy o spuściźnie historycznej obszaru, np. cykl audycji w lokalnych mediach (ew. cykl artykułów), wystawy poświęcone dziedzictwu);
- 4) aktywizacja (stymulowanie aktywności mieszkańców w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, np.: konkurs na najlepiej zachowany zabytek, konkurs na najciekawsze zdjęcie zabytku, szkolenia dotyczące praw i obowiązków właścicieli obiektów zabytkowych (może do edukacji?), włączenie organizacji społecznych do wspólnych działań na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa);
- 5) kreowanie produktu turystyki kulturowej (wykorzystanie zasobów dziedzictwa poprzemysłowego oraz zespołów dworskich i pałacowych dla tworzenia produktów turystycznych);

- 6) promocja (wzrost aktywności dotyczącej promocji i popularyzacji zasobów kulturowych, wykorzystanie nowoczesnych technologii w informowaniu o wartościach środowiska kulturowego i inicjatywach, promocja turystyczna gminy);
- 7) współpraca (prowadzenie współpracy ze służbami konserwatorskimi, sąsiednimi gminami (w ramach powiatu?) oraz samorządem województwa w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego).

Rozdział 6

Część strategiczna - cele Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami **(kierunki działań oraz zadania w sferze opieki nad zabytkami)**

Niniejszy program opieki nad zabytkami jest pierwszym dokumentem sektorowym określającym politykę samorządu dotyczącą ochrony dziedzictwa kulturowego. Cel główny Programu został sformułowany z perspektywą do roku 2020. Natomiast jego realizacja poprzez działania w ramach priorytetów została w Programie przewidziana na okres czterech lat, do roku 2015.

CEL STRATEGICZNY – perspektywa do 2020

Dziedzictwo kulturowe źródłem dumy i tożsamości lokalnej oraz fundamentem rozwoju gminy

Priorytety/cele operacyjne

Osiągnięcie celu strategicznego będzie możliwe poprzez realizację następujących priorytetów, które są zarazem celami operacyjnymi:

- I.** Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego.
- II.** Wykorzystanie walorów kulturowych dla rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości lokalnej.
- III.** Stymulowanie aktywności mieszkańców w działaniach służących ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego.

6.1. Działania w ramach priorytetów przeznaczone do realizacji do roku 2015

Priorytet I. Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego

Dziedzictwo kulturowe zarówno w wymiarze materialnym, jak również niematerialnym decyduje w dużej mierze o współczesności i kształtuje świadomość oraz współczesną kulturę. Dlatego też należy chronić i pielęgnować szczególnie te elementy, które decydują o tożsamości i specyfice lokalnego dziedzictwa. Powinny więc zostać stworzone odpowiednie warunki i procedury postępowania wspierające remonty zabytkowych obiektów. Służące temu celowi działania należy poprzedzić identyfikacją zasobów kulturowych oraz aktualnych zagrożeń. Należy również podjąć działania w celu zwiększenia do maksimum wykorzystania funduszy ze środków zewnętrznych.

Kierunki działań:

- 1) rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego;
- 2) opieka nad zasobami będącymi własnością gminy;
- 3) tworzenie warunków do poprawy stanu zachowania zabytków;
- 4) rewitalizacja historycznych przestrzeni publicznych;
- 5) wspieranie objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów zabytkowych gminy.

Priorytet II. Wykorzystanie walorów kulturowych dla rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości lokalnej

Zasoby dziedzictwa kulturowego w dobie gospodarki rynkowej posiadają nie tylko wartość historyczną, ale także wymierną wartość ekonomiczną, decydującą o potencjale gospodarczym. Tak więc świadome zarządzanie tymi zasobami i ich skuteczne wykorzystanie w połączeniu z promocją może przyczynić się do rozwoju gminy.

Kierunki działań:

- 1) wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele kulturalne, oświatowe, turystyczne;

- 2) kreowanie produktów turystyki kulturowej w opartych o historię obszaru;
- 3) wykorzystanie zadań opieki nad zabytkami dla tworzenia nowych miejsc pracy;
- 4) promocja najbardziej wartościowych zabytków.

Priorytet III. Stymulowanie aktywności mieszkańców w działaniach służących ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego

Zachowanie i propagowanie dziedzictwa przeszłości powinno odbywać się przy aktywnym współdziałaniu mieszkańców gminy. Jedną z metod jest edukacja oraz propagowanie wiedzy o zabytkach i zasadach ochrony. Należy umacniać w mieszkańcach poczucie tożsamości poprzez identyfikowanie specyfiki i odrębności lokalnej. Szczególną uwagę należy zwrócić na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego począwszy od szkół, gdzie dzieci i młodzież należy zachęcać do poznawania historii swojego najbliższego miejsca zamieszkania. Kolejną ważną grupą, do której należy kierować te działania są właściciele i użytkownicy zabytków.

Kierunki działań:

- 1) wspieranie edukacji historycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży;
- 2) stymulowanie aktywności mieszkańców w dziedzinie opieki nad zabytkami.

6.2. Zadania Programu

Priorytet I. Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania	Zadania
Rozpoznanie zasobów dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> - uzupełnienie informacji merytorycznych dotyczących obiektów włączonych do gminnej ewidencji, a nie ujętych dotychczas w wojewódzkiej ewidencji zabytków (posiadających tylko karty adresowe), - uaktualnienie informacji dotyczących zabytków dostępnych na portalach internetowych, - opracowanie systemu kontroli aktualnego stanu zachowania zabytków, - wykonanie inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych
Opieka nad zasobami będącymi własnością gminy	<ul style="list-style-type: none"> - opracowanie programu i harmonogramu prac konserwatorskich i remontowych w obiektach zabytkowych, - realizacja remontów, - wykorzystanie środków zewnętrznych, w tym funduszy unijnych dla realizacji prac konserwatorskich
Tworzenie warunków do poprawy stanu zachowania zabytków	<ul style="list-style-type: none"> - promowanie dobrych praktyk w zakresie utrzymania zabytków, - konkurs na najlepiej utrzymany lub odrestaurowany zabytek, - wypracowanie procedur wsparcia najcenniejszych obiektów, - wypracowanie procedur współpracy w sytuacjach zagrożenia dziedzictwa, - zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed zniszczeniem i kradzieżą (np. instalacje przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe), - opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla terenów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi
Rewitalizacja historycznych przestrzeni publicznych	<ul style="list-style-type: none"> - realizacja projektu Rewitalizacja starówki miejskiej
Wspieranie objęcia ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów zabytkowych gminy	<ul style="list-style-type: none"> - wpisanie do rejestru „Domu Pruszków”

Priorytet II. Wykorzystanie walorów kulturowych dla rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości lokalnej

Kierunki działania	Zadania
Wykorzystanie obiektów zabytkowych na cele kulturalne, oświatowe, turystyczne	<ul style="list-style-type: none"> - identyfikacja obiektów i przestrzeni, które mogą pełnić funkcje kulturalne, turystyczne i społeczne, - wspieranie adaptacji zabytków na cele turystyczne i kulturalne – np. Domu Pruszków
Kreowanie produktów turystyki kulturowej w opartych o historię obszaru	<ul style="list-style-type: none"> - utworzenie szlaków kulturowych np. szlak powstańczy, - tworzenie produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo przemysłowe, - rozwijanie współpracy z innymi jednostkami w tym zakresie

Wykorzystanie zadań opieki nad zabytkami dla tworzenia nowych miejsc pracy	- współpraca z urzędami pracy w zakresie udziału bezrobotnych w bieżących pracach porządkowych i zabezpieczających na terenach zabytkowych, - współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycją lokalną (w tym dotyczących sztuki budowlanej)
Promocja najbardziej wartościowych zabytków	- opracowanie systemu eksponowania cennych obiektów, - wykorzystanie dziedzictwa w promocji gospodarczej i turystycznej gminy, - wykorzystanie Internetu jako narzędzia promocji lokalnego dziedzictwa

Priorytet III. Stymulowanie aktywności mieszkańców w działaniach służących ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego

Kierunki działania	Zadania
Wspieranie edukacji historycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży	- inicjowanie organizacji Europejskich Dni Dziedzictwa, - wprowadzanie na różnych poziomach nauczania ścieżek edukacyjnych dotyczących historii gminy i lokalnego dziedzictwa kulturowego, - organizacja konkursów wiedzy o dziedzictwie historycznym, - rekonstrukcje wydarzeń historycznych, np. Powstania Listopadowego, - organizacja wystaw dotyczących lokalnego dziedzictwa, - upowszechnianie wiedzy o spuściźnie historycznej obszaru poprzez cykl audycji w lokalnych mediach (ew. cykl artykułów), - tworzenie wspólnie z organizacjami turystycznymi i ew. sąsiednimi gminami rajdów turystycznych śladami obiektów i wydarzeń historycznych
Stymulowanie aktywności mieszkańców w dziedzinie opieki nad zabytkami	- organizacja konkursu na najlepiej zachowany zabytek, - organizacja konkursu na najciekawsze zdjęcie zabytku, - przeprowadzenie wspólnie ze służbami konserwatorskimi szkoleń dotyczących praw i obowiązków właścicieli obiektów zabytkowych, - włączenie organizacji społecznych do wspólnych działań na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa

Rozdział 7

Uwarunkowania realizacyjne (zawierające określenie procedur wdrażania i systemu monitoringu programu oraz potencjalnych źródeł jego finansowania)

7.1. Wdrażanie Programu, instytucje realizujące

Instytucją strategiczną z punktu widzenia wdrażania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest Urząd Gminy Żychlin.

Program przewiduje także współpracę z jednostkami organizacyjnymi i innymi instytucjami podległymi samorządowi gminnemu oraz służbami Wojewody Łódzkiego odpowiedzialnymi za ochronę zabytków. Do instytucji współpracujących w realizacji Programu należy włączyć także organizacje pozarządowe oraz inne jednostki samorządowe: powiat i sąsiednie gminy. W sposób szczególny działania programu skierowane są do właścicieli obiektów zabytkowych i jednostek władających zabytkami, a zwłaszcza kościołów i związków wyznaniowych.

Do instrumentów realizacji programu należą:

- instrumenty ustawowe, a zwłaszcza wynikające z ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, ustawy o finansach publicznych, ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie,
- instrumenty wynikające z dokumentów samorządu województwa łódzkiego i dokumentów samorządu gminy Żychlin: programy, strategie, plany rozwoju lokalnego,
- instrumenty finansowe dotyczące finansowania prac remontowych, konserwatorskich i rewitalizacyjnych: dotacje, subwencje, dofinansowania, granty, nagrody, gwarancje kredytów, zachęty finansowe dla prywatnych właścicieli zabytków, korzystanie z możliwości dofinansowania z funduszy unijnych i programów wspólnotowych,
- wspólne działania samorządu gminy i innych podmiotów oparte na związkach o charakterze instytucjonalnym, sformalizowanym i pobudzającym, w tym: porozumienia, umowy oraz działania pobudzające aktywność społeczną, obywatelską, a także mecenat nad ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Finansowanie ochrony i opieki nad zabytkami może odbywać się z różnych źródeł, z których podstawowe to:

- źródła publiczne (np. budżet państwa, budżety jednostek samorządów terytorialnych, środki UE, środki z inicjatyw wspólnotowych),
- źródła prywatne (osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, kościołów, osób prawnych),
- Partnerstwo Publiczno-Prywatne.

7.2. Monitoring i ewaluacja

Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami winna być przedmiotem systematycznego monitorowania i oceny. Zgodnie z wymogiem ustawowym co dwa lata burmistrz miasta będzie sporządzał sprawozdania z realizacji Programu i przedstawiał je Radzie Miejskiej. Monitoring rozumiany jako systematyczna obserwacja zjawisk w celu poznania ich dynamiki wraz z systematycznym gromadzeniem danych powinien obejmować działania podejmowane na terenie gminy w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w ramach zadań określonych Programem. Celem tego procesu powinno być przede wszystkim dostarczenie informacji na temat skuteczności i efektywności wdrażanych zadań. Działania podejmowane w ramach monitoringu dadzą bieżący obraz postępu w realizacji poszczególnych celów Programu. W celu zapewnienia możliwości oceny poziomu realizacji celów i kierunków działań wyznaczono wskaźniki monitoringu.

Wskaźniki monitoringu

Lp.	Nazwa celu	Nazwa wskaźnika	Źródło informacji
I.	Zachowanie ciągłości dziedzictwa kulturowego	- liczba uzupełnionych kart ewidencyjnych zabytków - liczba zrewaloryzowanych obiektów zabytkowych - wielkość nakładów finansowych z budżetu gminy na remonty obiektów zabytkowych - liczba obszarów objętych rewitalizacją - liczba obiektów objętych prawną ochroną	
II.	Wykorzystanie walorów kulturowych dla rozwoju gospodarczego i budowania tożsamości lokalnej	- liczba obiektów zabytkowych adaptowanych na cele kulturalne, turystyczne i społeczne - liczba szlaków turystyki kulturowej - liczba produktów turystycznych powstałych w oparciu o zasoby dziedzictwa - liczba publikacji i materiałów promujących walory dziedzictwa kulturowego - ilość wejść na strony internetowe poświęconą lokalnemu dziedzictwu	
III.	Stymulowanie aktywności mieszkańców w działaniach służących ochronie i zachowaniu dziedzictwa kulturowego	- liczba konkursów dotyczących wiedzy o historii regionu i opiece nad zabytkami - liczba uczestników konkursów dotyczących wiedzy o historii regionu i opiece nad zabytkami - liczba szkoleń (lub poradników) dotyczących praw i obowiązków właścicieli zabytków - liczba uczestników szkoleń	

Ewaluacja pozwoli na określenie skuteczności procesu wdrażania celów Programu i rozwiązywania rzeczywistych problemów, a także ocenę trwałości osiągniętych rezultatów. Efektem prowadzonej ewaluacji mogą być zarówno wnioski do aktualnego dokumentu, jak również rekomendacje do następnych jego edycji.

7.3. Źródła finansowania Programu

Możliwości finansowania zadań z budżetu samorządu województwa

Zgodnie z § 2 Regulaminu określającego zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa (przyjętym uchwałą Sejmiku Województwa Łódzkiego Nr L/1463/10 z dnia 12 stycznia 2010 r.) można uzyskać dotację celową „na wykonanie prac lub robót budowlanych przy zabytku nieruchomym, ruchomym lub archeologicznym określonym w art. 6 ust. 1 pkt 1, 2, 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jeżeli zabytek ten łącznie spełnia następujące kryteria:

- 1) jest wpisany do rejestru zabytków województwa;
- 2) znajduje się na stałe w granicach administracyjnych województwa;

3) posiada duże znaczenie dla dziedzictwa kulturowego województwa, ze szczególnym uwzględnieniem jego wartości historycznej, naukowej lub artystycznej oraz dostępności dla społeczeństwa – preferowane są obiekty wzbogacające ofertę turystyczną i kulturalną województwa.

Ponadto dotacje z budżetu województwa można uzyskać na realizację prac budowlanych przy zabytku wpisanym do wojewódzkiego rejestru zabytków, który jest w złym stanie technicznym.

Z dotacji tych można finansować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzanie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowych układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Beneficjentem dofinansowania mogą być podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu albo stosunku zobowiązaniowego. Wysokość udzielonej dotacji na prace przy jednym i tym samym zabytku nie przekracza 50% ogółu nakładów na te prace. W wyjątkowych przypadkach dotyczących obiektów posiadających wybitną wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymagających niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych, dotacja może być wyższa, do 100% nakładów koniecznych.

Udzielenie dotacji jest dokonywane w trybie ustalonym w Regulaminie określającym zasady, tryb udzielania oraz rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków województwa: po złożeniu wniosku o dotację, spełnieniu wymogów formalnych, uzyskaniu opinii Komisji i rozpatrzeniu na zasadzie konkursu ofert, uzyskaniu decyzji Sejmiku Województwa Łódzkiego o udzieleniu dotacji oraz podpisaniu pisemnej umowy.

Możliwości finansowania zadań ze środków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Na podstawie art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków udziela dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych. Dotacje na realizację zadań mających na celu poprawę stanu zachowania zabyt-

ków wpisanych do wojewódzkiego rejestru można uzyskać zgodnie z zasadami określonymi w Regulaminie przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane ze środków wojewódzkiego konserwatora zabytków. Celami rozdziału tych środków są:

- 1) ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- 2) zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- 3) konserwacja i rewaloryzacja zabytków;
- 4) zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych;
- 5) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Do zadań kwalifikujących się do uzyskania dotacji należą projekty realizowane bez udziału środków europejskich:

- 1) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- 2) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- 3) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja). Z wnioskiem o udzielenie dotacji w tym przypadku może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Beneficjentami dotacji mogą być: osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Podobnie jak w przypadku dotacji z budżetu samorządu województwa, dofinansowanie udzielane jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych, a jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 100%.

Przy ocenie wniosków o dofinansowanie istotne znaczenie ma:

- stan zachowania zabytku,
- uznanie zabytku za pomnik historii,
- czas powstania zabytku,
- w przypadku, gdy podmiot współpracował z urzędem uwzględnia się: sprawność i rzetelność w realizacji zadań, zgodność efektów oczekiwanych z rzeczywistością, a także umiejętność właściwego i terminowego rozliczenia,
- wysokość deklarowanych środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł.

Możliwości finansowania zadań z budżetu państwa

Beneficjenci chcąc realizować zadania z zakresu ochrony dziedzictwa narodowego mogą ubiegać się o wsparcie z funduszy krajowych pozostających w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ogłoszenie programów (wraz z alokacją finansową) na dany rok budżetowy następuje decyzją Ministra, a ich liczba zmienia się w kolejnych latach. Podstawowym programem odnoszącym się do problematyki niniejszego opracowania jest Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo Kulturowe”, a w jego ramach priorytet 1. Ochrona zabytków, którego celami są:

- ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- konserwacja i rewaloryzacja zabytków,

- udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Rodzaje kwalifikujących się zadań są podobne jak w przypadku dotacji ze środków wojewódzkiego konserwatora zabytków to:

- 1) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- 2) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- 3) prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja). Z zastrzeżeniem dofinansowania w ramach tzw. refundacji, gdzie z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, może wystąpić jedynie wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Do uprawnionych wnioskodawców (wyłącznie podmiotów prawa polskiego) należą posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego:

- 1) osoby fizyczne;
- 2) jednostki samorządu terytorialnego;
- 3) inne jednostki organizacyjne (np. samorządowe jednostki kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe, itp.).

Dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych (określone na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Minimalna wnioskowana kwota dotacji wynosi:

- 1) 25 000 zł w przypadku wniosków o dofinansowanie instalacji sygnalizacji pożaru i instalacji sygnalizacji włamania i napadu;
- 2) 75 000 zł w pozostałych przypadkach.

Jeden wnioskodawca może złożyć do priorytetu maksymalnie 3 wnioski w jednym roku, a realizacja zadań może odbywać się wyłącznie w ciągu roku, w którym dotacja została przyznana. Natomiast refundacja obejmuje koszty poniesione w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Ocena wniosków złożonych w ramach priorytetu Ochrona zabytków obejmuje:

- 1) ocenę wartości merytorycznej, w ramach której można uzyskać maksymalnie 60 pkt; najwyżej oceniana jest konieczność przeprowadzenia prac wynikająca ze stanu zachowania zabytku (30 pkt), następnie czas powstania i wartość historyczna, artystyczna, naukowa zabytku (20 pkt) oraz w dalszej kolejności wpis zabytku na Listę UNESCO (5 pkt) i uznanie za pomnik historii (5 pkt);
- 2) ocenę wartości społecznych, w ramach której można uzyskać maksymalnie 20 pkt za obecną i zakładaną publiczną dostępność zabytku;
- 3) ocenę wartości organizacyjnej, w ramach której można uzyskać maksymalnie 20 pkt, po 10 pkt za profesjonalizm przygotowania aplikacji, w tym wypełnienie wszystkich wymaganych pól i rubryk opisowych rzeczowo i adekwatnie do zaleceń lub sprawność i rzetelność w realizacji zadań (w tym zgodność efektów planowanych z osiągniętymi, a także umiejętność właściwego i terminowego rozliczenia) oraz 10 pkt za procentowy udział wkładu własnego oraz środków pozyskanych z innych źródeł w całościowym budżecie zadania.

Możliwości finansowania ze środków europejskich

Poziom krajowy

Szukając potencjalnych źródeł finansowania Programu należy dokonać analizy możliwości uzyskania dofinansowania zadań ze środków europejskich, jakimi są między innymi fundusze strukturalne. W okresie pro-

gramowania 2007-2013 Polska utworzyła 6 głównych programów operacyjnych na poziomie kraju oraz 16 Regionalnych Programów Operacyjnych na poziomie każdego z województw.

Analizę programów krajowych ograniczono do tych, które przynajmniej w jednym celu odnoszą się do problematyki ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Jednym z tych programów jest Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, którego celem jest wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej przy jednoczesnej ochronie stanu zdrowia, ochrony środowiska, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. W ramach tego programu realizowany jest Priorytet XII (XI) – Kultura i dziedzictwo kulturowe, a w nim Działanie 12.1 (11.1) Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym. Z dofinansowania z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko mogą jednak korzystać wyłącznie duże projekty (przekraczające wartość 20 mln zł lub w ściśle określonych przypadkach 4 mln zł) o charakterze ponadregionalnym. Z tego względu program ten raczej nie może stanowić źródła finansowania zadań zapisanych w niniejszym gminnym programie opieki nad zabytkami.

Kolejnym programem umożliwiającym finansowanie zadań dotyczących ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W ramach Osi 3, działania Odnowa i rozwój wsi wspierane są m.in. projekty, których realizacja umożliwi rozwój tożsamości wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich (definiowane w programie jako obszary poza granicami administracyjnymi miast – gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich; w uzasadnionych przypadkach definicja obszarów wiejskich jest poszerzona o niewielkie ośrodki miejskie powiązane funkcjonalnie z obszarami wiejskimi). Działanie Odnowa i rozwój wsi skierowane jest do miejscowości położonych w gminach wiejskich lub miejsko-wiejskich z wyłączeniem miast powyżej 5 tys. mieszkańców. Pomoc finansowa udzielana jest m.in. na inwestycje związane z zakresem przedmiotowym niniejszego Programu i dotyczących:

- budowy, przebudowy, remontu lub wyposażenia obiektów: pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji sztuki oraz kultury,
- kształtowania obszaru przestrzeni publicznych,
- budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,
- zakupu obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,
- kultywowania tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Typy beneficjentów upoważnionych do aplikowania w ramach powyższego działania - osoba prawna: gmina, instytucja kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego, kościół lub inny związek wyznaniowy, organizacja pozarządowa mająca status organizacji pożytku publicznego.

Maksymalna wysokość pomocy na realizację projektów w jednej miejscowości wynosi 500 000 zł w okresie realizacji programu. Wielkość pomocy dla jednego projektu nie może być niższa niż 25 000 zł, przy poziomie dofinansowania maksymalnie 75% kosztów kwalifikowanych projektu.

Jako Oś 4 realizowany jest Program Leader, którego celem jest budowanie kapitału społecznego i wdrażanie lokalnych inicjatyw służących lepszemu zarządzaniu miejscowymi zasobami. Istota programu tkwi w oddolnych inicjatywach polegających na powoływaniu specjalnego stowarzyszenia, Lokalnej Grupy Działania (LGD) opracowującej Lokalną Strategię Rozwoju oraz wdrożeniu wynikających z niej projektów dotyczących m.in. zasobów naturalnych i kulturowych. Punktu widzenia finansowania zadań niniejszego Programu istotne są możliwości wsparcia realizacji tzw. „małych projektów” dotyczących:

- kultywowania miejscowej tradycji, obrzędów i zwyczajów,
- odbudowy albo odnowienia lub oznakowania budowli lub obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków lub objętych ewidencją konserwatorską,
- kultywowania tradycyjnych zawodów i rzemiosła.

Beneficjentami mogą być osoby fizyczne zameldowane na obszarze działania LGD, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, posiadające siedzibę na obszarze działania LGD, organizacje pozarządowe,

osoby prawne i jednostki organizacyjne związków wyznaniowych i kościołów posiadających siedzibę lub działających na obszarze LGD.

Wartość finansowania projektów wynosi od 4,5 tys. zł do 25 tys. zł i nie więcej niż 100 tys. zł dla jednego beneficjenta w całym okresie realizacji programu. Poziom pomocy finansowej nie może przekroczyć 70% kosztów kwalifikowanych projektu.

Poziom regionalny

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

W ramach funduszy strukturalnych na lata 2007-2013 dla każdego województwa został utworzony oddzielny Regionalny Program Operacyjny, który realizuje Strategię Rozwoju Kraju na lata 2007-2015 oraz Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Celem strategicznym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013 jest:

- integracja regionu z europejską i globalną przestrzenią społeczno-gospodarczą jako środkowoeuropejskiego centrum rozwoju, sprzyjającego zamieszkaniu i gospodarce oraz dążenie do budowy wewnętrznej spójności przy zachowaniu różnorodności jego miejsc.

Finansowanie zadań niniejszego Programu jest możliwe w ramach dwóch osi priorytetowych:

- Oś priorytetowa V: Infrastruktura społeczna – dla projektów, których celem jest kształtowanie i rozwijanie kulturowej tożsamości regionalnej w ramach Działania V.4 Infrastruktura kultury,
- Oś priorytetowa VI: Odnowa obszarów miejskich – dla projektów, których celem jest rewitalizacja substancji architektonicznej terenów i obiektów przemysłowych i powojennych w ramach Działania VI.1 Rewitalizacja obszarów problemowych.

W ramach Działania V.4 Infrastruktura kultury wspierana jest realizacja projektów z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarach miejskich i wiejskich dotyczących:

- prac konserwatorskich, restauratorskich lub innych robót budowlanych w przypadku zabytków (odpowiednio obiektów historycznych) nieruchomości z zachowaniem pełniących przez nie dotychczas funkcji kulturalnych lub nadaniem takich funkcji,
- zabezpieczenia zasobów instytucji kulturalnych na wypadek zagrożeń, w szczególności w zakresie zabezpieczeń przeciwpożarowych, przeciwwłamaniowych,
- digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia stworzonej bazy,
- przygotowania programów tworzenia, rozwoju lub promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych, w tym przede wszystkim wykonania analiz potencjału i popytu.

Beneficjentami tego działania mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, posiadające osobowość prawną,
- organy administracji rządowej,
- instytucje kultury,
- wyższe szkoły artystyczne,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe,
- przedsiębiorcy.

Maksymalny poziom dofinansowania projektów ze środków EFRR wynosi 85% wydatków kwalifikowanych. „W przypadku projektów objętych pomocą publiczną, maksymalny udział środków UE stanowi 50% wartości dofinansowania otrzymanego z RPO WŁ przy założeniu, że pozostałe 50% zostanie sfinansowane ze

środków budżetu państwa nie pochodzących z EFRR. W przypadku niespełnienia ww. założenia całość dofinansowania pochodzić będzie ze środków EFRR⁵⁾.

Dofinansowaniem objęte mogą być projekty, których wartość nie przekracza 20 mln zł, z wyjątkiem projektów dotyczących zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem, dla których maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł.

W ramach Działania VI.1 Rewitalizacja obszarów problemowych wspierane są projekty z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarach miejskich dotyczące:

- odbudowy, renowacji budynków lub obiektów (w szczególności w zdegradowanych dzielnicach miast, osiedlach mieszkaniowych, obszarach poprzemysłowych i powojaskowych) lub ich adaptacji do nowych funkcji, przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy oraz neutralizacji niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych i ekologicznych,
- prac konserwatorskich, restauratorskich lub innych robót budowlanych w przypadku zabytków nieruchomości (odpowiednio – obiektów historycznych) w celu przystosowania ww. obiektów do nowych funkcji lub utrzymania funkcji dotychczasowych,
- kompleksowego zagospodarowania przestrzeni publicznej rewitalizowanych terenów, w tym budowy lub przebudowy małej architektury oraz tworzenia lub modernizacji miejsc rekreacji i terenów zielonych,
- budowy systemów zabezpieczeń przeciwpożarowych i przeciwwłamaniowych w rewitalizowanych obiektach.

Istotną cechą dofinansowanych projektów powinna być ich kompleksowość, stąd wymóg jednoczesnej realizacji przynajmniej dwóch typów projektów przewidzianych w ramach działania. Ponadto wszystkie projekty powinny wpływać na poprawę dostępu dla osób niepełnosprawnych.

Beneficjentami tego działania mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego, posiadające osobowość prawną,
- jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe,
- spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, TBS,
- przedsiębiorcy.

Podobnie jak dla działania V.4, maksymalny poziom dofinansowania projektów ze środków EFRR wynosi 85% wydatków kwalifikowanych. „W przypadku projektów objętych pomocą publiczną, maksymalny udział środków UE stanowi 50% wartości dofinansowania otrzymanego z RPO WŁ przy założeniu, że pozostałe 50% zostanie sfinansowane ze środków budżetu państwa nie pochodzących z EFRR. W przypadku niespełnienia ww. założenia całość dofinansowania pochodzić będzie ze środków EFRR”.

Nie określono minimalnej ani maksymalnej wartości projektów objętych dofinansowaniem oraz minimalnej i maksymalnej kwoty wsparcia.

⁵⁾ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013, str. 145.

Spis fotografii:

- Fot. 1. Hala A w Żychlinie.
- Fot. 2. Komin w Dobrzelinie.
- Fot. 3. Hala produkcyjna Dobrzelin.
- Fot. 4. Pałac w Śleszynie.
- Fot. 5. Kościół pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Żychlinie.
- Fot. 6. Kapliczki w: Śleszynie, Żychlinie, Dobrzelinie, 3 krzyże w Dobrzelinie.
- Fot. 7. Budynek d. apteki, Żychlin, ul. Narutowicza 20.
- Fot. 8. Budynek d. poczty, Żychlin, ul. Kilińskiego 9.
- Fot. 9. Żychlin, pl. 29 Listopada 27.
- Fot. 10. Cmentarz grzebalny parafii rzym.-kat. pw. św. Piotra i Pawła w Żychlinie, epidemiologiczny w Żychlinie, z I-szej wojny światowej w Kaczkowiznie, cmentarz wojenny z 1939 roku w Dobrzelinie.
- Fot. 11. Pl. Wolności 16.
- Fot. 12. Hala produkcyjna A w Żychlinie.
- Fot. 13. Młyn motorowy w Żychlinie.
- Fot. 14. Park w Drzewoszkach.
- Fot. 15. Park dworski w Zarębowie.
- Fot. 16. Bożnica w Żychlinie.
- Fot. 17. D. młyn przy ul. Młyńskiej 7.
- Fot. 18. ul. Narutowicza 1.
- Fot. 19. ul. Narutowicza 20.
- Fot. 20. Kamienica, Pl. 29 Listopada 12 w Żychlinie.

Słownik stosowanych pojęć

Adaptacja obiektu zabytkowego – przystosowanie obiektu zabytkowego do współczesnych funkcji i standardów.

Autentyzm zabytku – zespół cech świadczących o zachowaniu pierwotnego charakteru obiektu oraz późniejszych zmian udokumentowanych historycznie.

AZP, tj. archeologiczne zdjęcie Polski – ewidencja stanowisk archeologicznych na podstawie badań powierzchniowych prowadzonych wg jednolitej metody na terenie całego kraju.

Dziedzictwo kulturowe – całokształt dorobku materialnego i duchowego danej grupy społecznej, którego obowiązek ochrony zapisany jest między innymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ewidencja zabytków – uporządkowany zbiór informacji o zabytkach wykonany wg jednolitych zasad, prowadzony w formie kart ewidencyjnych (wojewódzka ewidencja zabytków) i kart adresowych (gminna ewidencja zabytków) umożliwiających określenie zabytku, jego miejsca położenia, zawierających zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela lub posiadacza obiektu.

Obiekt reprezentatywny – obiekt stanowiący typowy przykład dla danej epoki w zakresie funkcji, techniki budowlanej, zachowujący swoją integralność i nie przekształcony późniejszymi zmianami.

Rewaloryzacja – zespół działań mających na celu przywrócenie i utrwalenie historycznie ukształtowanych walorów obiektu lub obszaru z nadaniem współczesnych treści.

Rewitalizacja – proces mający na celu przeciwdziałanie degradacji przestrzeni poprzez stymulowanie rozwoju i zmian jakościowych, poprzez wprowadzanie nowych typów funkcji.

Waloryzacja zabytków – działanie wg ustalonych kryteriów, oparte o zdefiniowaną hierarchię mierników cech, służące ocenie wartości zabytkowej obiektów lub obszarów.

Bibliografia

Dokumenty:

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. poz. 1568, z późn. zm.).

Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, <http://www.kobidz.home.pl/pliki/tezy.pdf>.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011, Samorząd Województwa Łódzkiego.

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020, Samorząd Województwa Łódzkiego.

Aktualizacja Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego, 2010.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013, Samorząd Województwa Łódzkiego.

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Żychlin, zatwierdzone uchwałą Nr 214/XXXIX/2001 Rady Gminy i Miasta Żychlin z dnia 30 lipca 2001 r.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu mieszkaniowo-usługowego m. Żychlin przyjęty uchwałą Nr 134/XIX/96 Rady Gminy i Miasta w Żychlinie z dnia 26 września 1996 r.

Karty ewidencyjne obiektów figurujących w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, wykonane w latach 1980-2004.

Literatura:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Poradnik Metodyczny, 2008, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa.

Henryk Lesiak, 2007, Szlakiem dworów regionu kutnowskiego, Kutno.

Stanisław Pazyra (red.), 1965, Miasta Polskie w Tysiącleciu, wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków.

Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce województwo płockie, 1988, Ośrodek Dokumentacji Zabytków, Warszawa.

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Żychlinie:
Elżbieta Tarnowska

Załącznik nr 1
do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Żychlin na lata 2012-2015

EWIDENCJA ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Informacja o wpisie do rejestru	Źródło informacji o wartościach zabytkowych
1.	Żychlin	Kościół parafialny p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła	pl. 29 Listopada 22	Nr 29 z 18.07.1967 r.	Karta ewidencyjna *), wykaz**)
2.	Żychlin	Dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła	pl. 29 Listopada 22	Nr 418 z 18.07.1967 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
3.	Żychlin	Brama w ogrodzeniu kościoła parafialnego p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła	pl. 29 Listopada 22		wykaz
4.	Żychlin	Synagoga	ul. Zdrojowa 6	Nr 547 z 30.01.1980 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
5.	Dobrzelin	Dwór	ul. Wł. Jagiełły 82	Nr 344 z 11.07.1967 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
6.	Dobrzelin	Park krajobrazowy	ul. Wł. Jagiełły 82		Karta ewidencyjna, wykaz
7.	Dobrzelin	Park willowy (przy domu dyrektora)	ul. Wł. Jagiełły 93		Karta ewidencyjna
8.	Sędki-Kaczkowizna	Park krajobrazowy	Kaczkowizna 20		Karta ewidencyjna
9.	Śleszyn	Kościół Parafialny pw. Św. Aleksandra	ul. Biała 1	Nr 395 z 8.07.1967 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
10.	Śleszyn	Dzwonnica w zespole kościoła	ul. Biała 1		Karta ewidencyjna, wykaz
11.	Śleszyn	Ogrodzenie z bramką w zespole kościoła	ul. Biała 1		Karta ewidencyjna, wykaz
12.	Śleszyn	Furtka kościelna w zespole kościoła	ul. Biała 1		Karta ewidencyjna, wykaz
13.	Śleszyn	Dwór	ul. Kasztanowa 27	Nr 28 z 8.07.1967 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
14.	Śleszyn	Zespół pałacowo-folwarczny	ul. Kasztanowa 25(27		Karta ewidencyjna,
15.	Śleszyn	Park krajobrazowy	ul. Kasztanowa 27		Karta ewidencyjna, wykaz
16.	Śleszynek	Dwór	Śleszynek 42	Nr 526 z 1.09.1986 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
17.	Śleszynek	Zespół dworsko-folwarczny	Śleszynek 42		Karta ewidencyjna
18.	Śleszynek	Park krajobrazowy ze Stefą 100 m	Śleszynek 42	Nr 526 z 1.09.1980 r. Nr 623 z 22.07.1991 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
19.	Zarębów	Dwór	Zarębów	Nr 599 z 29.12.1988 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
20.	Zarębów	Park krajobrazowy ze strefą 100 m	Zarębów	Nr 599 z 29.12.1988 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
21.	Zarębów	Kaplica dworska	Zarębów	Nr 599 z 29.12.1988 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
22.	Zarębów	spichlerz	Zarębów	Nr 599 z 29.12.1988 r.	Karta ewidencyjna, wykaz
23.	Żabików	dwór	Żabików 40		Karta ewidencyjna, wykaz
24.	Żychlin	poczta	ul. Kilińskiego 9		Karta ewidencyjna, wykaz
25.	Żychlin	kamienica	pl. 29 Listopada 30		Karta ewidencyjna

26.	Żychlin	zajazd	ul. Łukasińskiego 1		Karta ewidencyjna, wykaz
27.	Żychlin	dom	ul. Łukasińskiego 3		wykaz
28.	Żychlin	dom	ul. Łukasińskiego 11 (d. Łukasińskiego 19)		Karta ewidencyjna, wykaz
29.	Żychlin	kamienica	ul. Łukasińskiego 15 (d. Łukasińskiego 21)		Karta ewidencyjna, wykaz
30.	Żychlin	apteka	ul. Narutowicza 20 (d. Narutowicza 26)		Karta ewidencyjna, wykaz
31.	Żychlin	dom	ul. 1 Maja 1		wykaz
32.	Żychlin	dom	ul. 1 Maja 17(19)		Karta ewidencyjna, wykaz
33.	Żychlin	dom	ul. 1 Maja 24 (d. ul. 1 Maja 22)		Karta ewidencyjna, wykaz
34.	Żychlin	Młyn motorowy	ul. 1 Maja 52 (d. ul. 1 Maja 44)		wykaz
35.	Żychlin	dom	pl. Jana Pawła II 2a (d. Pl. Gen. Świerczewskiego 1)		Karta ewidencyjna, wykaz
36.	Żychlin	dom	pl. Jana Pawła II 2b (d. Pl. Gen. Świerczewskiego 2)		Karta ewidencyjna, wykaz
37.	Żychlin	dom	pl. Jana Pawła II 3 (d. Pl. Gen. Świerczewskiego 4)		Karta ewidencyjna, wykaz
38.	Żychlin	dom	pl. Jana Pawła II 4 (d. Pl. Gen. Świerczewskiego 5)		Karta ewidencyjna, wykaz
39.	Żychlin	dom	pl. Jana Pawła II 15		Karta ewidencyjna, wykaz
40.	Żychlin	dom z oficynami	pl. Jana Pawła II 17	Nr 633 z 12.11.1992 r.	Karta ewidencyjna
41.	Żychlin	dom	pl. 29 Listopada 24	? (w trakcie wyjaśnienia)	Karta ewidencyjna, wykaz
42.	Żychlin	dom	pl. 29 Listopada 25/26	? (w trakcie wyjaśnienia)	Karta ewidencyjna, wykaz
43.	Żychlin	dom	pl. 29 Listopada 27	? (w trakcie wyjaśnienia)	Karta ewidencyjna, wykaz
44.	Żychlin	dom	pl. 29 Listopada 16		Karta ewidencyjna,
45.	Żychlin	dom	pl. 29 Listopada 28		wykaz
46.	Żychlin	zajazd	ul. Narutowicza 1		Karta ewidencyjna
47.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 6 (d. ul. Narutowicza 12)		Karta ewidencyjna, wykaz
48.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 14 (d. ul. Narutowicza 20)		Karta ewidencyjna, wykaz
49.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 16 (d. ul. Narutowicza 22)		Karta ewidencyjna, wykaz
50.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 18 (d. ul. Narutowicza 24)		Karta ewidencyjna, wykaz
51.	Żychlin	kamienica	ul. Narutowicza 42 (d. ul. Narutowicza 48)		Karta ewidencyjna, wykaz
52.	Żychlin	Kamienica	ul. Narutowicza 44 (d. ul. Narutowicza 50)		Karta ewidencyjna, wykaz
53.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 54 (d. ul. Narutowicza 56)		Karta ewidencyjna, wykaz
54.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 57 (d. ul. Narutowicza 53)		Karta ewidencyjna, wykaz
55.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 59 (d. ul. Narutowicza 55)		Karta ewidencyjna, wykaz
56.	Żychlin	Dom/willa	ul. Narutowicza 61 (d.		Karta ewidencyjna,

			ul. Narutowicza 57)		wykaz
57.	Żychlin	willa	ul. Narutowicza 82 (d. ul. Narutowicza 76)		wykaz
58.	Żychlin	Straż pożarna	pl. Wolności 4		Karta ewidencyjna
59.	Żychlin	dom	pl. Wolności 9		Karta ewidencyjna
60.	Żychlin	Zespół przemysłowy	ul. Narutowicza 72/80		Karta ewidencyjna, wykaz
61.	Żychlin	Hala produkcyjna A w zespole przemysłowym	ul. Narutowicza 72		Karta ewidencyjna, wykaz
62.	Żychlin	Stara elektrownia w zespole przemysłowym	ul. Narutowicza 72		Karta ewidencyjna
63.	Żychlin	Portiernia w zespole przemysłowym	ul. Narutowicza 72		Karta ewidencyjna, wykaz
64.	Żychlin	Dom „Pruszków”	ul. Narutowicza 80		Karta ewidencyjna, wykaz
65.	Żychlin	Młyn motorowy	ul. 3 Maja 1		Karta ewidencyjna, wykaz
66.	Żychlin	kamienica	ul. 3 Maja 4		Karta ewidencyjna, wykaz
67.	Żychlin	dom	ul. 3 Maja 5		Karta ewidencyjna
68.	Dobrzelin	Zespół cukrowni	ul. Wł. Jagiełły 92		wykaz
69.	Dobrzelin	Rafineria/ hala produkcyjna	ul. Wł. Jagiełły 92		wykaz
70.	Dobrzelin	komin	ul. Wł. Jagiełły 92		wykaz
71.	Dobrzelin	Budynek dyrekcji	ul. Wł. Jagiełły 92		wykaz
72.	Dobrzelin	Osiedle przyfabryczne - dom dyrektora	ul. Wł. Jagiełły 93		wykaz
73.	Dobrzelin	Osiedle przyfabryczne – dom pracowników I	ul. Wł. Jagiełły 97		wykaz
74.	Dobrzelin	Osiedle przyfabryczne – dom pracowników II	ul. Wł. Jagiełły 101		wykaz
75.	Dobrzelin	Osiedle przyfabryczne – dom kadry zarządzającej	ul. Działkowa 5		Wskazane przez Burmistrza
76.	Grabów	Dom młynarza	ul. Dworcowa 97		wykaz
77.	Grabów	Młyn	ul. Dworcowa 99		wykaz
78.	Żychlin	Cmentarz grzebalny parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Piotra i Pawła	ul. Cmentarna 7		Karta ewidencyjna
79.	Żychlin	Cmentarz epidemiologiczny	ul. Polowa		Karta ewidencyjna
80.	Żychlin	Cmentarz żydowski	ul. Łukasińskiego 53		Karta ewidencyjna
81.	Kaczkowizna	Cmentarz z I-szej wojny światowej			Karta ewidencyjna
82.	Dobrzelin	Cmentarz wojenny z 1939 r.	ul. Kasztanowa 1		Karta ewidencyjna
83.	Śleszyn	Cmentarz parafialny	ul. Cmentarna 1		Karta ewidencyjna
84.	Śleszyn	Cmentarz przykościelny	ul. Biała 1		Karta ewidencyjna
85.	Żychlin	dom	ul. Ściegiennego 5		Wskazane przez Burmistrza
86.	Żychlin	Wieża zegarowa	pl. 29 Listopada		Wskazane przez Burmistrza
87.	Żychlin	kamienica	ul. 1 Maja 23(25)		Wskazane przez Burmistrza
88.	Żychlin	dom	ul. Narutowicza 73		Wskazane przez Burmistrza
89.	Żychlin	Historyczny układ urbanistyczny	centrum miasta		wykaz

*) - karta ewidencyjna obiektu zabytkowego przekazana przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Skierniewicach,

***) - wykaz obiektów przekazanych przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Skierniewicach wg Spisu zabytków architektury i budownictwa byłego województwa płockiego

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Żychlinie:
Elżbieta Tarnowska

Załącznik nr 2
do Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
dla Gminy Żychlin na lata 2012-2015

EWIDENCJA ZABYTEKÓW ARCHEOLOGICZNYCH

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska na obszarze (nr stanowiska w miejscowości)	Funkcja	Kultura	Chronologia
1.	Drzewoszek Wielki	56-52	29 (1)	1. osada 2. osada	przeworska	OWR NOW
2.	Drzewoszek	56-52	52 (2)	osada		średniowiecze
3.	Janów ob. Dobrzelin	57-53	19 (1)	śląd osadn.		nowożytny
4.	Bielice (ob. Gm. Oporów)	57-53	20 (1)	śląd osadn.	przeworska?	pradzieje
5.	Grabów	57-53	21 (1)	śląd osadn.		średn./p. średn.
6.	Śleszyn	57-53	22 (4)	śląd osadn.		nowożytny
7.	Dobrzelin	57-53	23 (12)	śląd osadn.		p. średniowiecze/nowożytny
8.	Grzybów	57-54	24 (1)	cmentarzysko	przeworska	okres rzymski
9.	Grzybów Dolny	57-54	25 (1)	cmentarzysko	przeworska	okres rzymski
10.	Grzybów Hornowski	57-54	15 (2)	śląd osadn.	polska	średniowiecze
11.	Śleszyn	57-54	16 (3)	kopiec ziemny tzw. lodownia	polska	XVII w. (?) – XVIII w.
12.	Biała	57-54	17 (1)	śląd osadn.	prapolska	wcz. średn.
13.	Biała	57-54	18 (2)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.	przeworska ?	ok. rzymski pradzieje
14.	Biała	57-54	19 (3)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.	? prapolska	pradzieje wcz. średniowiecze
15.	Lasek	57-54	20 (1)	1. osada 2. osada	przeworska prapolska	ok. rzymski wcz. średn.
16.	Grzybów Dolny	57-54	21 (3)	1. osada 2. osada	prapolska przeworska	wcz. średn. ok. rzymski
17.	Biała	57-54	23 (4)	cmentarzysko	grob. klosz.	wcz. ep. żelaza
18.	Śleszyn	57-54	2 (1)	1. śląd osadn. 2. osada ?	przeworska? polska	ok. rzymski ok. średn./ok. nowożytny
19.	Grzybów Hornowski	57-54	9 (1)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.	przeworska polska	ok. rzymski średniowiecze
20.	Janów Grzybowski	57-54	10 (1)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.	łużycka polska	ep. brązu? XVI-XVIII w.
21.	Śleszyn	57-54	12 (2)	kopiec ziemny	?	?
22.	Śleszyn	57-54	13 (1)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.	przeworska polska	ok. rzymski średniowiecze
23.	Grzybów Dolny	57-54	14 (2)	śląd osadn.	polska	średniowiecze
24.	Gajew	56-54	1 (1)			OWR
25.	Zagroby	56-54	2 (2)	1. śląd osadn. 2. śląd osadn.		pradzieje nowożytny

26.	Zagroby	56-54	3 (5)	śląd osadn.	łużycka?	pradzieje
27.	Zagroby	56-54	4 (1)	śląd osadn.		średniowiecze
28.	Orątki Górne	56-54	5 (1)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	KPL	epoka brązu
29.	Zagroby	56-54	6 (3)	śląd osadn.		pradzieje
30.	Zagroby	56-54	7 (4)	śląd osadn.		średniowiecze
31.	Chochółów	56-54	8 (30)	śląd osadn.		średniowiecze
32.	Chochółów	56-54	9 (21)	śląd osadn.		nowożytność
33.	Chochółów	56-54	10 (22)	osada	przeworska?	średniowiecze
34.	Chochółów	56-54	11 (25)	osada		średniowiecze
35.	Chochółów	56-54	12 (10)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		ep.kam./ep.brązu p. średniowiecze
36.	Chochółów	56-54	13 (8)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	przeworska?	nowożytność
37.	Chochółów	56-54	14 (11)	śląd osadn.		pradzieje
38.	Chochółów	56-54	15 (12)	śląd osadn.		ep. brązu
39.	Chochółów	56-54	16 (13)	śląd osadn.		średniowiecze
40.	Chochółów	56-54	17 (14)	śląd osadn.		p. średniowiecze
41.	Chochółów	56-54	18 (23)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		pradzieje średniowiecze
42.	Chochółów	56-54	19 (24)	osada?		okres lateński
43.	Chochółów	56-54	20 (25)	osada	łużycka?	
44.	Chochółów	56-54	21 (26)	śląd osadn.		średniowiecze
45.	Chochółów	56-54	22 (15)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	łużycka	nowożytność
46.	Chochółów	56-54	23 (16)	śląd osadn.		p. średniowiecze
47.	Chochółów	56-54	24 (17)	1. ślad osadn. 2.osada 3.osada	przeworska	ep. brązu średniowiecze
48.	Chochółów	56-54	25 (18)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	przeworska	średniowiecze
49.	Chochółów	56-54	26 (19)	osada		wcz. średniowiecze
50.	Chochółów	56-54	27 (20)	śląd osadn.	przeworska	
51.	Chochółów	56-54	28 (1)	1.osada 2. ślad osadn.	przeworska	wcz. średniowiecze
52.	Chochółów	56-54	29 (2)	osada	przeworska	
53.	Chochółów	56-54	30 (3)	śląd osadn.	przeworska	
54.	Chochółów	56-54	31 (28)	śląd osadn.		p. średniowiecze
55.	Chochółów	56-54	32 (4)	śląd osadn.		średniowiecze
56.	Chochółów	56-54	33 (5)	osada?		średniowiecze
57.	Chochółów	56-54	34 (29)	śląd osadn.	nieokreślona	średniowiecze?
58.	Chochółów	56-54	35 (7)	śląd osadn.	przeworska?	
59.	Gajew	56-54	36 (2)	1. ślad osadn. 2.osada	łużycka?	ep. kamienna
60.	Chochółów	56-54	37 (6)	osada		średniowiecze
61.	Chochółów	56-54	38 (9)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	przeworska	OWR? nowożytność
62.	Tretki	56-54	39 (1)	śląd osadn.		pradzieje
63.	Tretki	56-54	40 (2)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	łużycka	średniowiecze
64.	Tretki	56-54	41 (3)	1.cmentarzysko? 2. ślad osadn.		ok. lateński? nowożytność
65.	Tretki	56-54	42 (4)	osada		średniowiecze
66.	Tretki	56-54	43 (5)	osada	przeworska	
67.	Tretki	56-54	44 (9)	śląd osadn.		OWR?

68.	Tretki	56-54	45 (8)	1. ślad osadn. 2.osada	pradzieje	średniowiecze
69.	Tretki	56-54	46 (6)	osada		średniowiecze
70.	Tretki	56-54	47 (13)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		średniowiecze nowożytność
71.	Tretki	56-54	48 (7)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		średniowiecze nowożytność
72.	Tretki	56-54	49 (12)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	przeworska	OWR nowożytność
73.	Gajew Grzybowski	56-54	50 (1)	osada?		średniowiecze
74.	Gajew Grzybowski	56-54	51 (2)	ślad osadn.		p. średniowiecze/nowożytność
75.	Gajew Grzybowski	56-54	52 (3)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		ep. brązu? p. średniowiecze
76.	Tretki	56-54	53 (10)	1. osada 2. ślad osadn.	przeworska	średniowiecze
77.	Tretki	56-54	54 (11)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	łużycka?	ep. brązu
78.	Zarębów	56-54	56 (1)	osada?	przeworska	OWR
79.	Zarębów	56-54	57 (12)	osada	przeworska	
80.	Zarębów	56-54	58 (2)	ślad osadn.		wcz. średniowiecze
81.	Zarębów	56-54	59 (3)	osada	przeworska	OWR
82.	Zarębów	56-54	60 (4)	ślad osadn.	przeworska?	
83.	Zarębów	56-54	61 (5)	ślad osadn.		średniowiecze
84.	Zarębów	56-54	62 (13)	osada	łużycka	
85.	Zarębów	56-54	63 (6)	1. ślad osadn. 2.osada	przeworska	ep. kamienia/ep. brązu
86.	Zarębów	56-54	64 (7)	ślad osadn.		nowożytność
87.	Zarębów	56-54	65 (8)	ślad osadn.	łużycka?	
88.	Zarębów	56-54	66 (14)	ślad osadn.		pradzieje
89.	Zarębów	56-54	67 (9)	ślad osadn.		nowożytność
90.	Zarębów	56-54	68 (10)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		OWR? nowożytność
91.	Zarębów	56-54	69 (11)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.		pradzieje p. średniowiecze
92.	Kaczkowizna	56-54	71 (1)	osada		p. średniowiecze
93.	Kaczkowizna	56-54	72 (2)	osada		średniowiecze
94.	Kaczkowizna	56-54	73 (3)	ślad osadn.		p. średniowiecze
95.	Kaczkowizna	56-54	90 (4)	osada	łużycka	
96.	Buszkówek	56-53	1 (1)	cmentarzysko	pomorska	Halsztat d-Laten
97.	Buszkówek	56-53	2 (2)	1. znał. luźne 2. punkt osad.	cer.sznur. ?	neolit starożytne
98.	Budzyń	56-53	5 (1)	osada	przeworska	OWR
99.	Żychlin	56-53	3 (1a)	1. cmentarzysko ciałopalne 2. osada	grobów skrzyn- kowych prapolska	ok. lateński XII-XIII w.
100.	Żychlin	56-53	4 (2)	?	wenedzka	starszy rzym.
101.	Budzyń	56-53	6 (2)	1. osada 2. ślad osadn	pomorska -	wcz. i środkowy ok. lateński -
102.	Budzyń	56-53	7 (3)	punkt osad.	przeworska	OWR
103.	Budzyń	56-53	8 (4)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne? p. średniowiecze
104.	Buszków	56-53	9 (1)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	Starożytne XV-XVIII w.
105.	Buszków	56-53	10 (2)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. ślad osadn.	? - -	starożytne nowożytne p. średniowiecze

106.	Dobrzelin	56-53	18 (4)	punkt osad.		p. średniowiecze, nowożytny, pradzieje
107.	Dobrzelin	56-53	17 (3)	osada	przeworska	OWR
108.	Dobrzelin	56-53	16 (2)	osada	przeworska	OWR
109.	Dobrzelin	56-53	15 (1)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	-	- nowożytny
110.	Buszkówek	56-53	14 (5)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. ślad osadn.	? - -	starożytny - nowożytny
111.	Buszkówek	56-53	13 (4)	ślad osadn.	?	starożytny p. średniowiecze
112.	Buszkówek	56-53	12 (3)	osada	łużycka	Halsztat D wcz. i środkowy ok. lateński
113.	Buszków	56-53	11 (3)	1. punkt osadn. 2. osada 3. ślad osadn. 4. ślad osadn.	łużycka przeworska - -	Halsztat D OWR p. średniowiecze ep. kamienia
114.	Dobrzelin	56-53	19 (5)	1. osada 2. ślad osadn.	przeworska -	OWR nowożytny
115.	Dobrzelin	56-53	20 (6)	ślad osadn.	?	starożytny
116.	Dobrzelin	56-53	21 (7)	ślad osadn.	-	XVIII-XIX w.
117.	Dobrzelin	56-53	22 (8)	osada jedno- dworcza	-	XV-XVIII w.
118.	Dobrzelin	56-53	23 (9)	ślad osadn.	-	XIV-XV w.
119.	Dobrzelin	56-53	24 (10)	ślad osadn.	-	nowożytny
120.	Dobrzelin	56-53	25 (11)	ślad osadn.	-	nowożytny
121.	Grabie Dolne	56-53	26 (1)	1. osada 2. ślad osadn.	- - pradzieje	p. średniowiecze nowożytny nieokreślone
122.	Dobrzelin	56-53	27 (2)	osada?	przeworska?	OWR
123.	Grabie Dolne	56-53	28 (3)	1. ślad osadn. 2. osada	? -	starożytny p. średniowiecze nowożytność
124.	Grabie Dolne	56-53	29 (4)	1. osada 2. ślad osadn.	-	XI-XIII starożytny
125.	Grabie Górne	56-53	30 (1)	osada	łużycka	IV-V ep. brązu
126.	Grabie Górne	56-53	31 (2)	1. osada 2. ślad osadn.	łużycka -	Halsztat CD p. średniowiecze
127.	Grabie Górne	56-53	32 (3)	osada	przeworska	OWR
128.	Grabie Górne	56-53	33 (4)	1. ślad osadn. 2. punkt osadn. 3. ślad osadn.	? łużycka -	p. neolit IV-V ep. brązu nowożytny
129.	Grabie Górne	56-53	34 (5)	ślad osadn.	?	starożytny
130.	Pasieka	56-53	35 (1)	osada	łużycka? po- morska?	Halsztat CD, wcz. i śr. ok. lateński, ep. brą- zu?, nowożytność
131.	Pasieka	56-53	36 (2)	1. osada 2. ślad osadn.	łużycka? po- morska	Halsztat CD, wcz. i śr. ok. lateński wcz. ep. brązu, nowożytny
132.	Pasieka	56-53	37 (3)	ślad osadn.	?	starożytny
133.	Pasieka	56-53	38 (4)	osada	przeworska?	OWR, mezolit, neolit
134.	Pasieka	56-53	39 (5)	osada	przeworska	OWR
135.	Wola Popowa	56-53	49 (1)	1. osada ? 2. ślad osadn. 3. ślad osadn. 4. ślad osadn.	- - - przeworska	- p. średniowiecze nowożytny p. ok. lateński
136.	Wola Popowa	56-53	50 (2)	1. osada 2. osada	przeworska -	OWR p. średniowiecze

137.	Wola Popowa	56-53	51 (3)	osada	przeworska	p. ok. lateński(OWR
138.	Wola Popowa	56-53	52 (4)	1. punkt osadn. 2. punkt osadn.	przeworska -	OWR p. średniowiecze
139.	Wola Popowa	56-53	53 (5)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne nowożytne
140.	Wola Popowa	56-53	54 (6)	1. punkt osadn. 2. punkt osadn.	przeworska -	OWR p. średniowiecze
141.	Wola Popowa	56-53	55 (7)	1. osada 2. ślad osadn.	przeworska -	OWR nowożytne
142.	Wola Popowa	56-53	56 (8)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. punkt osadn. 4. ślad osadn.	pomorska? przeworska - -	wcz. i śr. ok. lateński OWR p. średniowiecze nowożytne ep. kamienia
143.	Wola Popowa	56-53	57 (9)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne XIV-XV w.
144.	Wola Popowa	56-53	58 (10)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? ?	starożytne p.średniowiecze
145.	Wola Popowa	56-53	59 (11)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne XVI-XVII w.
146.	Zgoda	56-53	60 (1)	1. osada? 2. ślad osadn.	trzcieniecka ?	III ok. ep. brązu starożytne
147.	Żabików	56-53	61 (1)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne nowożytne
148.	Żabików	56-53	62 (2)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	- -	- nowożytne
149.	Żabików	56-53	63 (3)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	- XVIII-XIX w.
150.	Żabików	56-53	64 (4)	ślad osadn.	-	XVIII-XIX w.
151.	Żabików	56-53	65 (5)	ślad osadn.	-	p. średniowiecze
152.	Żychlin	56-53	66 (3)	osada	przeworska	p. ok. lateński OWR
153.	Żychlin	56-53	67 (4)	1. osada 2. ślad osadn. 3. ślad osadn.	pomorska? łużycka? - -	Halsztat CD p. średniowiecze nowożytne wcz. ep. brązu
154.	Żychlin	56-53	68 (5)	1. ślad osadn. 2. osada 3. ślad osadn. 4. ślad osadn	łużycka? przeworska - -	Halsztat CD OWR p. średniowiecze nowożytne
155.	Żychlin	56-53	69 (6)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn.	? -	starożytne p. średniowiecze
156.	Żychlin	56-53	70 (7)	1. punkt osadn. 2. ślad osadn.	przeworska -	OWR Nowożytne, ep. kamienia
157.	Żychlin	56-53	71 (8)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. ślad osadn.	? - -	starożytne p. średniowiecze nowożytne
158.	Żychlin	56-53	72 (9)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. ślad osadn.	trzcieniecka łużycka przeworska	II ok. ep. brązu III-V ok. ep. brązu OWR
159.	Żychlin	56-53	73 (10)	1. ślad osadn. 2. ślad osadn. 3. ślad osadn. 4. ślad osadn.	trzcieniecka łużycka - -	III ok. ep. brązu Halsztat CD nowożytne p. średniowiecze
160.	Żychlin	56-53	74 (11)	ślad osadn.	-	XVIII-XIX w.
161.	Żychlin	56-53	75 (12)	ślad osadn.	-	XVII- XVIII w.
162.	Żychlin	56-53	76 (13)	1. ślad osadn.	-	XII w.

				2. ślad osadn.	-	XV-XVIII w.
--	--	--	--	----------------	---	-------------

Przewodnicząca Rady
Miejskiej w Żychlinie:
Elżbieta Tarnowska